

Organizacija za bezbjednost i saradnju u Evropi
Misija u Crnoj Gori

Razvoj društveno odgovornog poslovanja u Crnoj Gori

Centar za razvoj
nevladinih organizacija
(CRNVO)

Organizacija za bezbjednost i
saradnju u Evropi
Misija u Crnoj Gori

Razvoj društveno odgovornog poslovanja u Crnoj Gori

Podgorica, novembar 2007. g.

*Iznešeni stavovi su stavovi autora publikacije i s toga
ni na koji način ne odražavaju mišljenje OSCE*

Impresum

Izdavač:

Centar za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO)
Ul. Dalmatinska br. 22
81 000 Podgorica
Tel/ fax: 081/264-211, 264-267, 265-435, 265-441
E-mail: crnvo@cg.yu
www.crnvo.cg.yu

Naziv publikacije:

Razvoj društveno odgovornog poslovanja u Crnoj Gori

Za izdavača:

Goran Đurović

Urednici publikacije:

Robert Markić, Goran Đurović

Lektura i korektura:

Milena Milunović

Prepress:

Blažo Crvenica

Štampa:

Studio Mouse

Tiraž:

200 primjeraka

Podgorica, novembar 2007. g.

Sadržaj

Uvod	6
1. Što je filantropija?	7
2. Vrste filantropije	7
3. Društveno odgovorno poslovanje (DOP)	8
4. Zašto društvena odgovornost?	8
5. Sponzorstvo i razlika između sponzorstva i DOP-a	9
6. Trenutno stanje DOP-a u Crnoj Gori	9
6.1 Stanje u privrednom sektoru	9
6.1.1. Istraživanje I	9
6.1.2. Istraživanje II	16
6.2. Stanje u civilnom sektoru - nevladine organizacije	17
6.3. Stanje u civilnom sektoru - građani	21
7. Postojeći zakonski okvir u Crnoj Gori	24
8. Potencijalne mogućnosti opština za pomoć u razvoju DOP-a	25
9. Poreske olakšice za davanja nevladinim organizacijama: pregled uporedne prakse ..29	
9.1. Zašto poreske olakšice za davanja nevladinim organizacijama?	29
9.2. Evropska unija	30
9.2.1. Opšta obilježja poreske politike u oblasti davanja (filantropije)	30
9.2.2. Evropska unija: Pregled poreskog režima za davanja u pojedinim zemljama.....	31
9.3. Jugoistočna Evropa (zapadni Balkan)	33
9.4. Izazovi za razvoj filantropije u regiji.....	35
9.4.1. Definicija delatnosti za opšte dobro	35
9.4.2. Uticaj linearnog oporezivanja na poreski status donacija	36
9.5. Mehanizam 1% - rješenje za režim linearnog oporezivanja?	37
10. Ključne prepreke u DOP-a u Crnoj Gori	39
11. Preporuke za dalji DOP-a u Crnoj Gori	40
12. Profil organizacije	44

*Još dok smo bili djeca, većina nas je naučila
da je dobro dijeliti stvari s drugima.
Tada nijesmo ni znali da zapravo upražnjavamo filantropiju.
Samo smo znali da davanje drugim ljudima ili
podrška važnim stvarima čine da se osjećamo dobro.*

Uvod

Publikacija koja je pred vama je nastala iz potrebe da se prezentuju rezultati projekta **Početni koraci u razvoju društveno odgovornog poslovanja u Crnoj Gori** koji je realizovao Centar za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO) uz finansijsku podršku Organizacije za evropsku saradnju i bezbjednost. Projekat je realizovan u periodu od juna do decembra 2007. g. Ciljevi projekta su bili:

- Utvrđivanje osnove za dalji razvoj društveno odgovornog poslovanja;
- Povećanje nivoa svijesti o društveno odgovornom poslovanju u civilnom, privrednom i javnom sektoru.

CRNVO je u okviru realizacije ovog projekta oformio radnu grupu koju čine saradnici iz Ministarstva finansija u Vladi Crne Gore, Unije poslodavaca Crne Gore, Zajednice opština Crne Gore i OSCE-a. Na izradi preporuka o razvoju filantropije angažovan je stručnjak iz Evropskog centra za neprofitno pravo (ECNL).

Značaj društveno odgovornog poslovanja je veliki, posebno za društva kakvo je i naše, društva u tranziciji. Društveno odgovorno poslovanje (DOP) je snažno sredstvo za razvitak i osnaživanje građanskog društva i stvaranje uslova za postizanje socijalnog blagostanja. Ono predstavlja sklapanje partnerstva, timski rad između različitih sektora u društvu. DOP je angažovanje u društvu i davanje društvu u vidu različitih donacija, volonterizma ili nekog drugog ličnog uključivanja. Prema tome, društveno odgovorno poslovanje je jedan od načina da se osnaži i obezbijedi održivi razvoj Crne Gore.

Nadamo se da će ovaj projekat predstavljati podsticaj privrednom sektoru u smislu da proširi postojeća iskustva u ovoj oblasti kroz nove aktivnosti i razvijanje novih oblika partnerstva sa nevladinim sektorom, kao i civilnim društvom uopšte. Takođe, nadamo se da će što više građana Crne Gore postati aktivni društveni akteri koji učestvuju u građenju bolje budućnosti i poboljšanju kvaliteta života.

1. Što je filantropija?

Riječ filantropija je nastala od grčke riječi *filos*- prijatelj i *anthropos*- čovjek i prevodi se kao čovjekoljublje, dobročinstvo, a opisuje se kao "dobra volja prema ljudima" i ulaganje napora da se učini dobro. Srodan ovom pojmu grčkog porijekla je latinski pojam *caritas*, odnosno ljubav prema drugim ljudima. *Caritas* je korijen engleskog pojma *charity* kojim se označava vrlo široko i raznovrsno polje dobrotvornih aktivnosti, kao i raznovrsne organizacije koje se bave dobrotvornim radom. U najširem smislu, pojam filantropija podrazumijeva *dobrotvorna davanje za opšte dobro*. Najčešće se razumije kao način da se direktno utiče na pozitivne promjene bez gubljenja vremena i resursa u komplikovanim birokratskim mehanizmima, kakvi su npr. državni. U osnovi, filantropija je želja da se pomogne drugim ljudima bez očekivanja lične koristi. Ta želja je rezultat različitih socijalnih motiva koji pokreću čovjekovo ponašanje i njeno ispoljavanje je vezano za prapočetke društvene zajednice.

Drugi termin koji se pojavljuje je "dobročinstvo" i često se koristi umjesto termina filantropija. Da bi se napravila razlika između ova dva termina, ističemo da se dobročinstvo prije svega opisuje kao humanitarna pomoć, dok se izraz filantropija koristi za označavanje davanja koje podrazumijeva šire i razvojne potrebe, kao što je podrška kulturi, nauci, zaštiti životne sredine ili civilnom društvu i razvoju demokratije. Filantropija je najveći izvor prihoda za neprofitni sektor širom sveta.

2. Vrste filantropije

Moderna filantropija je široko definisana i uključuje sva dobrotvorna davanja za opšte dobro, a sam izraz se koristi pri opisivanju ne samo davanja, već i široke mreže donatora. Tako se, prema tome ko daje, pominju:

- **organizovana filantropija** - pod kojom se često podrazumijeva mreža neprofitnih organizacija i fondacija (mada se ovaj izraz ponekad koristi da bi se opisala bilo koja vrsta institucionalne filantropije);
- **individualna filantropija** - koja se odnosi na pojedinačne doprinose od strane građana;
- **korporativna filantropija** - koja podrazumijeva davanja u dobrotvorne svrhe od strane privrednog sektora.

Postoji veliki broj drugih definicija kojima se pokušava uokviriti pojam korporativne filantropije, a jedan od najčešćih je *društvena odgovornost preduzeća ili društveno odgovorno poslovanje (DOP)*.

3. Društveno odgovorno poslovanje (DOP)

Društveno odgovorno poslovanje (DOP) je moguće definisati kao održavanje balansa između ekonomskih i socijalnih ciljeva u cilju uspostavljanja viših standarda življenja (uz održavanje profitabilnosti kompanije) za ljude u i van kompanije. Jednostavno rečeno, DOP pomaže kompaniji da bude odgovorna prema zajednici od koje dobija profit, tretirajući sve društvene aktere u zajednici i kompaniji na socijalno odgovoran, etičan način, a time olakšava ostvarivanje održivog razvoja. Društveno odgovorne kompanije su one koje su odgovorne prema:

- Potrošačima - kroz proizvodnju ili prodaju bezbjednih i kvalitetnih proizvoda, po razumnim cijenama;
- Zapošljenima - kreirajući politike i procedure koje obezbjeđuju poštovanje osnovnih ljudskih prava kao što su: zdravstveno i penzijsko osiguranje, razumno radno vrijeme i sprječavanje uznemiravanja i diskriminacije;
- Zajednicama u kojima rade - kroz zaštitu životne sredine (na primer, korišćenjem bezbjednih procesa proizvodnje), uključivanje u poboljšanje položaja i zaštitu prava marginalizovanih grupa ljudi, vođenje računa o održivom razvoju i odgovornom korištenju prirodnih resursa.

4. Zašto društvena odgovornost?

Društvena odgovornost donosi preduzećima brojne prednosti ukoliko se ostvaruje na pravi način. Ona ne predstavlja puko rasipanje resursa ili besplodnu investiciju zarad političke korektnosti. U zemljama razvijene tržišne ekonomije, društvena odgovornost u sve većoj mjeri postaje faktor prilikom opredjeljivanja potrošača za određeni proizvod, a time društveno odgovorna preduzeća stiču značajnu prednost u odnosu na konkurenciju. Zemlje u tranziciji (poput Crne Gore) i preduzeća koja posluju u ovim zemljama, moraće da prihvate sve zahtjeve globalnog tržišta ukoliko žele da njihovo poslovanje bude uspješno. Svjedoci smo da je sve značajniji zahtjev društvena odgovornost.

Nijedan biznis, bilo kojeg opsega, nije odvojen od društva u kome posluje. Uspjeh ili neuspjeh jednog, u direktnoj je zavisnosti od uspeha ili neuspjeha onog drugog. Ljudi su istinski zainteresovani za to na koji se način preduzeće ophodi prema njima, životnoj sredini i društvu uopšte. Ipak, nije dovoljno samo formalno objaviti svoju posvećenost, jer prazne riječi bude sumnjičavost. Potrebno je demonstrirati svoju predanost i pokazati da je ona stvarna i da donosi konkretne rezultate. To znači da je potrebno identifikovati one postupke i akcije koje mogu donijeti dobrobit osnovnoj djelatnosti preduzeća i društvu u cjelini - i međusobno razgovarati o njima.

5. Sponzorstvo i razlika između sponzorstva i DOP-a

Sponzorstvo je jedna od metoda koju kompanije koriste u okviru svojih komunikacijskih i marketinških strategija. Sponzorstvo se često koristi i u strategijama za odnose sa javnošću, a kompanije to čine kako bi povezale svoje proizvode i usluge sa pozitivnim imidžom. Ono obično podrazumijeva uslugu ili akciju u zamjenu za novac ili neki drugi resurs, donosi direktnu marketinšku korist i na taj način je direktno vezano sa sticanjem profita. Dok se društveno odgovorno poslovanje odnosi na etička pitanja, sponzorstvo je čist poslovni odnos između kompanije i drugog subjekta koji podrazumijeva razmjenu radi direktne koristi za obje strane. Naravno, ovo ne znači da sponzorstvo ne može biti za opšte dobro (postoje mnogi primjeri kao što je kampanja protiv HIV-a ili kampanje protiv zloupotrebe djece), ali opšte dobro nije preduslov za sponzorstvo. Društveno odgovorno poslovanje nije jednostavna alatka za marketing koja će odmah obezbijediti povećanje prodaje ili uticati na profit u kratkom roku. Društveno odgovorno poslovanje je više dugoročna investicija u imidž kompanije koja će povezati njihov brend sa opštim dobrom.

Osnovna razlika između sponzorstva i DOP-a je u nivou očekivanog publiciteta. To ne znači da oni koji daju filantropski uopšte ne očekuju publicitet, ali to nije glavni motivišući faktor i obična naznaka o izvoru sredstava će često potpuno zadovoljiti donatora.

6. Trenutno stanje DOP-a u Crnoj Gori

6.1. Stanje u privrednom sektoru

Kada je u pitanju stanje u privrednom sektoru, treba pomenuti da su rađena dva istraživanja i da će oba biti prezentovana. S obzirom da rezultati istraživanja pokazuju da je društvena odgovornost kod nas veoma slabo razvijen koncept koji nije svojstven velikom broju preduzeća, kao i da nevladine organizacije nijesu našle pravi način pristupa privrednom sektoru, postoji mnogo mogućnosti za djelovanje i uvođenje promjena na ovom polju.

6.1.1. Istraživanje br. 1

Prvo istraživanje je sproveo Centar za razvoj nevladinih organizacija u saradnji sa Regionalnim centrom za razvoj NVO u dvije opštine, Podgorici i Baru, u periodu od decembra 2005. g. do marta 2006. g. Uzorak čini ukupno 57 preduzeća, od kojih je 70,1% iz Podgorice, a 29,8% iz Bara. Struktura uzorka prema vrsti preduzeća je takva da 82,1% čine preduzeća koja su registrovana kao društva sa ograničenom odgovornošću, dok 17,5% preduzeća koja su obuhvaćena istraživanjem je registrovano kao akcionarsko društvo. Ovaj uzorak se može smatrati reprezentativnim sa stanovišta karakteristika na osnovu kojih je kreiran. U nastavku je data

analiza rezultata do kojih se došlo putem sprovedenog istraživanja.

Percepcija preduzeća u javnosti

Preduzeća su bila upitana da ocjene koliko je su za njih važni načini na koje ih javnost percipira. Od ukupnog broja preduzeća koja su učestvovala u istraživanju, nijedno nije odgovorilo da im je percepcija *preduzeća kao vodećeg u području* kojim se bavi nevažna. Naime, najveći broj preduzeća (73,2%) smatra da je ovaj način percepcije jako važan, 17,9% da je važan, 7,1% je indiferentno prema ovom načinu percepcije, odnosno smatra da on nije niti važan ni nevažan, dok 1,8% preduzeća ocjenjuje da ovaj način percepcije nije važan.

Kao preduzeće koje nije upleteno u afere čak 89,3% je ocijenilo da je ovo jako važno, dok je dodatnih 3,6% ocijenilo kao važno. Takođe, 7,1% preduzeća ne pridaje neki značaj posebni značaj ovom načinu percepcije, dok je 5,4% ocijenilo da im ovaj način percepcije nije važan.

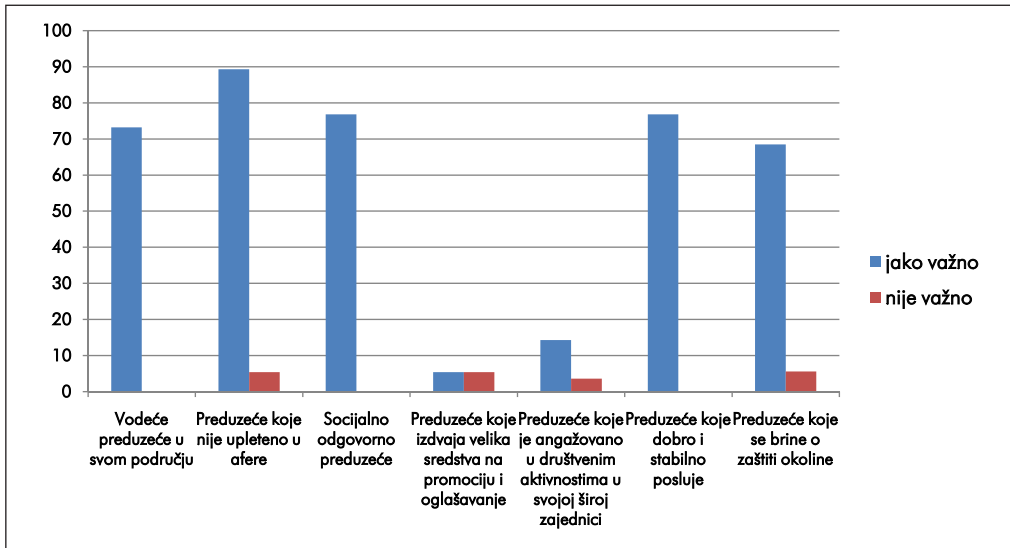
Najvećem broju preduzeća (76,8%) je veoma važno da budu percipirana u javnosti kao *socijalno odgovorna preduzeća*, dok je za dodatnih 12,5% ovaj način percepcije važan. Takođe, za 8,9% preduzeća ovaj način percepcije nije niti važan ni nevažan, dok za 1,8% nije važan.

Veoma malom procentu preduzeća (svega 5,4%) je veoma važno da budu percipirana u javnosti kao *preduzeća koja izdvajaju velika sredstva na promociju i oglašavanje*. Takođe, istom procentu preduzeća (5,4%) je ovaj način percepcije potpuno nevažan. Za oko 25% preduzeća, ovaj način percepcije je važan, za 35,7% nije niti važan ni nevažan, a za 28,6% nije važan.

Analiza pokazuje da je za 14,3% preduzeća jako važna percepcija *preduzeća koje je angažovano u društvenim aktivnostima u svojoj široj zajednici*, za 39,3% je važna, za 33,9% nije niti važna ni nevažna, za 8,9% nije nevažna dok za 3,6% nije važna.

Takođe, veoma značajan broj preduzeća je ocjenio da im je percepcija *preduzeća koje se brine o zaštiti okoline* jako važna (68,5%) ili važna (18,5%). Takođe, 5,6% od ukupnog broja preduzeća je odgovorilo da za njih ovaj način percepcije nije važan ili nije niti važan ni nevažan. Ostalih 1,9% preduzeća je odgovorilo da ova percepcija za njih nije važna.

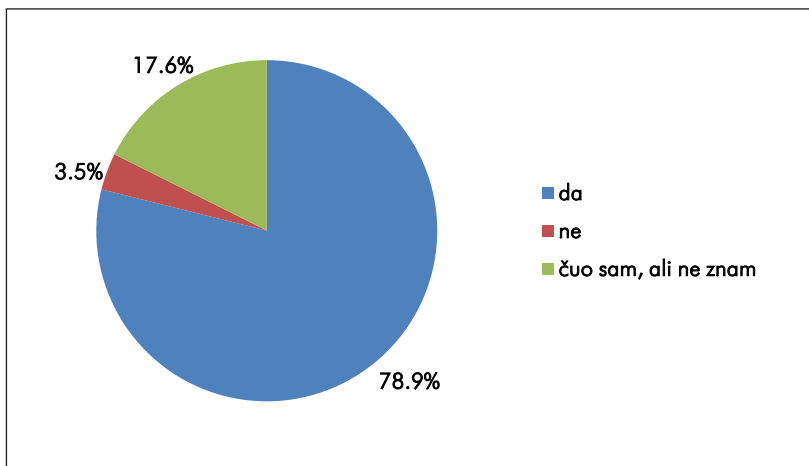
Grafikon 1: Važnost percepcije preduzeća

Društvena odgovornost preduzeća

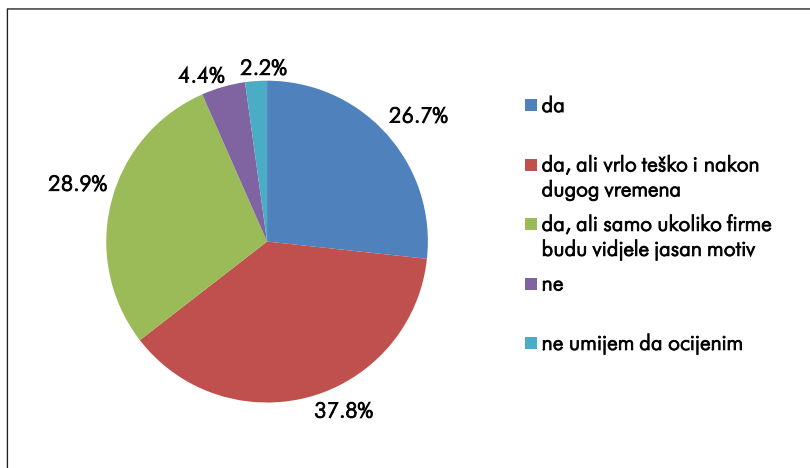
Preduzeća su bila upitana da li su upoznata sa pojmom društvene odgovornosti preduzeća. Analiza pokazuje da je 78,9% preduzeća (odnosno zapošljenih koji su odgovarali na upitnik u preduzećima) upoznato sa pojmom društvene odgovornosti preduzeća. Od ukupnog broja ispitanih, 17,5% je odgovorilo da je čulo za pojam, ali ne zna na šta se on tačno odnosi, dok je svega 3,5% ispitanika odgovorilo da nije upoznato sa pojmom društvene odgovornosti preduzeća.

Grafikon 2: Da li ste upoznati sa pojmom društveno odgovornog preduzeća?

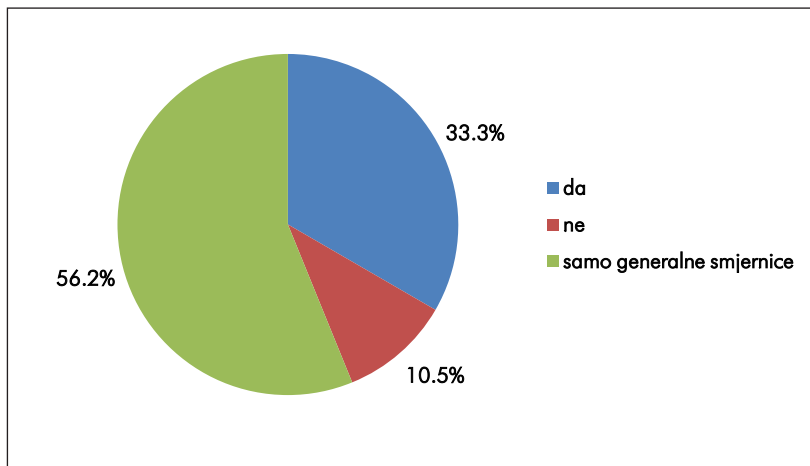
Ispitanici su bili upitani i *da li smatraju da je ovaj koncept moguće primijeniti u Crnoj Gori?* Od onih ispitanika koji su upoznati sa pojmom društvene odgovornosti, njih 26,7% smatra da je ovaj koncept moguće primijeniti u Crnoj Gori, 37,8% smatra da ga je moguće primijeniti, ali teško i nakon dugog vremena, 28,9% smatra da je moguće, ali samo ukoliko firme budu vidjele jasan motiv. Svega 4,4% ispitanika smatra da nije moguće primijeniti ovaj koncept u Crnoj Gori, a 2,2% ispitanika nije umjelo da ocijeni da li je moguća primjena koncepta društvene odgovornosti u Crnoj Gori.

Grafikon 3: Da li smatrate da je koncept društvene odgovornosti preduzeća moguće primijeniti u Crnoj Gori?

Na pitanje *da li postoje precizno, formalno definisana politika i proces donošenja odluka o davanjima u firmi*, najveći broj preduzeća koja su učestvovala u istraživanju (56,1%) je odgovorilo da postoje samo generalne smjernice za politiku i proces davanja, ali one nijesu formalno definisane. U 33,3% ispitanih preduzeća postoje precizno definisana politika i proces donošenja odluka o davanjima u firmi, dok kod 10,5% ne postoje.

Grafikon 4: Da li je formalno definisana politika davanja u firmi?

Od onih preduzeća u kojima postoji tačno definisana politika davanja, kod 10,5% je ona definisana pravilnikom, a kod 5,3% preduzeća sistematizacijom. Ostalih 10,5% preduzeća je izjavilo da ima definisanu proceduru, dok je 15,8% izjavilo da je politika definisana u zavisnosti od zahtjeva za davanjem, a 5,3% da je definisana u zavisnosti od sredstava firme. Od onih preduzeća kod kojih postoje generalne smjernice, ali one nijesu formalizovane, a 3,1% preduzeća je odgovorilo da je politika definisana na osnovu mogućnosti, 9,4% na osnovu sredstava firme i 25,0% na osnovu zahtjeva.

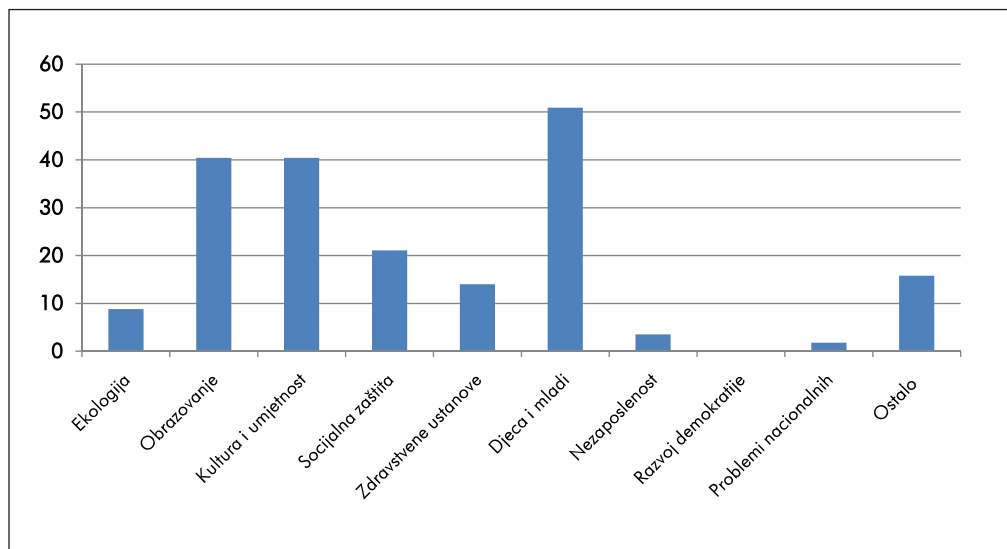
U najvećem broju preduzeća (87,7%), odluke o davanjima donosi direktor. Od ovog broja, u 6,0% preduzeća direktor i zamjenik direktora donose odluke, u 20% slučajeva odluke donose direktor i (ili) upravni odbor, u 14% slučajeva direktor i (ili) vlasnik, a u preostalim 60,0% preduzeća, odluke donosi isključivo direktor. U 22,8% preduzeća odluke donosi upravni odbor, i to u 47,42% slučajeva isključivo, u 29,55% slučajeva su upravni odbor i (ili) vlasnik i u 22,73% slučajeva upravni odbor i (ili) direktor. U 8,8% preduzeća zamjenik direktora donosi odluke, a svega kod 3,5% preduzeća zamjenik sektora. Ispitanici u 8,8% preduzeća su odgovorili nešto drugo, i to 7% ispitanika je izjavilo da odluke donosi vlasnik, dok je ostalih 1,8% izjavilo da odluke donosi menadžment.

Na pitanje da li ste upoznati sa važećim poreskim olakšicama za davanje u dobrotvorne svrhe odgovorilo je 96,5% preduzeća iz uzorka. Od njih je 70,9% upoznato sa poreskim olakšicama. Od ukupnog broja preduzeća koja su upoznata sa poreskim olakšicama, 92,31% je odgovorilo na postavljeno pitanje o nivou stimulativnosti poreskih olakšica. Prema dobijenim odgovorima, 47,2% smatra da su poreske olakšice dovoljno stimulativne, dok 52,8% smatra suprotno.

Motiv za najveći broj preduzeća (61,4%) je pomoć drugima. Na drugom mjestu je sigurnost da će sredstva biti namjenski iskorištena (33,3% preduzeća je ovo navelo kao motiv), dok je na trećem mjestu marketing (29,7% preduzeća je ovo navelo kao motiv). Svega 1,80% preduzeća je kao motiv navelo smanjenje osnovice za davanje poreza. Takođe 1,8% preduzeća je navelo neki drugi motiv, i od toga 50% je navelo imidž i društvenu odgovornost, a 50% kombinaciju svih gore navedenih motiva.

Pitanje za koje oblasti društvenog života vaša firma najviše daje, pokazuje da najveći broj firmi najviše pomaže oblasti društvenog života vezane za djecu i mlade (50,90%). Na drugom mjestu su obrazovanje, kultura i umjetnost (40,40% preduzeća je navelo da najviše pomoći daje onima koji se bave ovim oblastima). Na trećem mjestu je socijalna zaštita (21,10%), zatim zdravstvene ustanove (14,0%), ekologija (8,8%) i nezapošljenost (3,5%). Svega 1,8% preduzeća kao oblast u koju daje najviše pomoći je navelo prava nacionalnih manjina. Interesantno je napomenuti da nijedno preduzeće iz uzorka nije navelo da ulaže u oblast društvenog života što bi bilo moguće definisati kao razvoj demokratije. Takođe, 15,8% preduzeća je navelo da najviše daje u neke druge oblasti među kojima: maslinarstvo (11,1%), sport (66,6%), školstvo (11,1%) i vanredne situacije (11,1%).

Grafikon 5: Oblast društvenog života kojima firme daju najviše pomoći

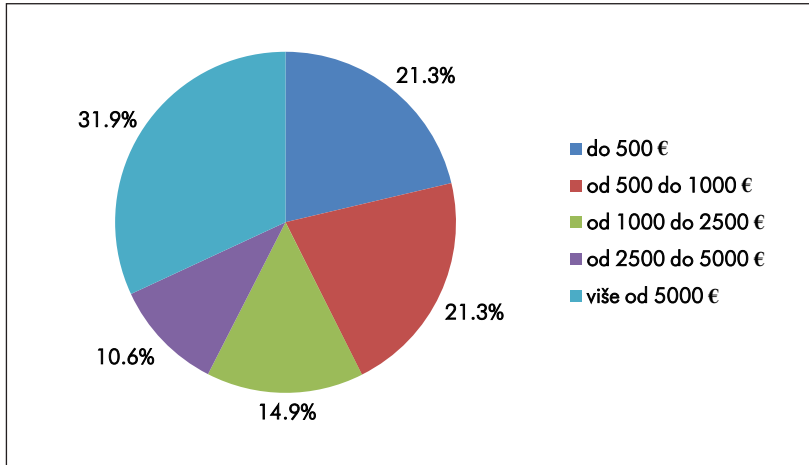

Na pitanje o *strukturi donacija*, ispitanici su imali mogućnost da daju više odgovora. Pokazalo se da donacije u robi i uslugama sopstvene firme su najčešći način davanja, čak 61,4% preduzeća iz uzorka praktikuje ovaj vid davanja. Na drugom mjestu su donacije u novcu koje praktikuje 57,9% anketiranih preduzeća. Sponzorstvo kao vid davanja je zastupljeno kod 42,10% preduzeća iz uzorka. Najmanje zastupljen način davanja su donacije u robi i uslugama drugih preduzeća i subjekata, svega 7,0% preduzeća iz uzorka praktikuje ovaj vid donacije.

Analiza pokazuje da kada su u pitanju donacije u novcu, najveći broj ispitanih preduzeća (31,9%) je u toku 2005. godine doniralo preko 5000 . Isti procenat preduzeća (21,3%) je u toku 2005. godine donirao do 500 , odnosno od 500 do 1000 . Od 1000 do 2500 je doniralo 4,9% preduzeća, dok je od 2500 do 5000 doniralo 10,6% preduzeća.

Kada su u pitanju donacije u robi i uslugama, njih 33,3% donira neku vrstu tehničke robe, 22,2% prehrambene proizvode i 14,8% odjeću i obuću. Po 7,4% preduzeća donira robu koja se može svrstati u neku od sljedećih kategorija: školski pribor i udžbenici, namještaj i galanterija i hemija. Po 3,7% preduzeća je odgovorilo da donira robu koja se može svrstati u kategoriju lijekova i građevinskog materijala.

Grafikon 6: Iznos novčane donacije u prošloj godini

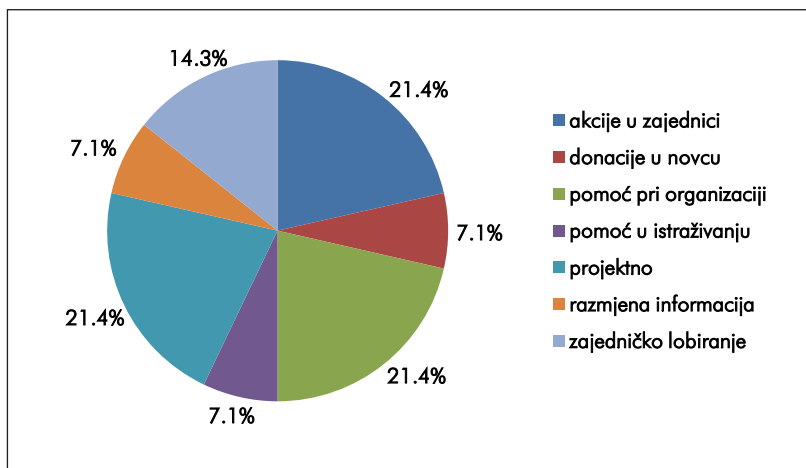

Kao razloge zbog kojeg firma ne ostvaruje davanja, najveći broj preduzeća (72,7%) je naveo nedostatak novca, 18,2% nedostatak povjerenja u podnosiocima zahtjeva i 9,1% to što im do sada niko nije dostavio zahtjev.

Preduzeća su bila upitana o tome da li ostvaruju saradnju sa nevladinim organizacijama i kako ocjenjuju saradnju privrednog sektora i nevladinih organizacija. 63,6% preduzeća je izjavilo da nema saradnju sa nevladinim organizacijama, dok je ostalih 36,4% izjavilo da ima saradnju sa ovim organizacijama. Preduzeća koja su izjavila da imaju saradnju sa nevladinim organizacijama su bila upitana za vid saradnje koji ostvaruju. Odgovori su svrstani u nekoliko kategorija. Analiza pokazuje da je po 21,4% preduzeća izjavilo da je vid saradnje koji ostvaruju sa nevladinim organizacijama: realizacija akcija u zajednici, pomoć pri organizaciji različitih događaja i saradnja na pojedinim projektima. Tačno 14,3% preduzeća ostvaruje saradnju sa nevladinim organizacijama koja se ogleda prvenstveno u zajedničkim aktivnostima javnog zastupanja (lobiranje). Po 7,1% preduzeća je definisalo saradnju kao: pomoć u istraživanjima, razmjena informacija i novčana donacija.

Od ukupnog broja preduzeća koja su izjavila da ne ostvaruju saradnju sa nevladinim organizacijama, 97,1% je na pitanje da li su zainteresovani da tu saradnju ostvare u budućnosti odgovorilo potvrdno.

Grafikon 7: Koji vid partnerstva sa NVO imate?

Najveći broj preduzeća (51,9%) definisao je odnose privrednog i NVO sektora kao djelimično produktivne. Takođe, veoma značajan broj preduzeća (25,9%) je definisao ove odnose kao neproduktivne. Isti broj preduzeća (po 9,3%) je definisao odnose između dva sektora kao produktivne i djelimično neproduktivne. Ostalih 3,7% preduzeća je na postavljeno pitanje odgovorilo nešto drugo (da nemaju mišljenje ili da im nije poznato kakav je ovaj odnos).

6.1.2. Istraživanje br. 2

Unija poslodavaca Crne Gore (UPCG) je u toku septembra 2007. godine realizovala kraći upitnik među crnogorskim privrednicima s ciljem identifikovanja nivoa razvoja DOP-a u Crnoj Gori. U anketi su učestvovala 42 preduzeća, koja su izabrana po metodi "slučajni uzorak", a dobijeni rezultati dovoljno su reprezentativni za dalju analizu ove oblasti.

Na pitanje *da li ste upoznati sa pojmom DOP-a*, 59.52 % anketiranih je odgovorilo da je u potpunosti upoznato, 30.95% djelimično, dok svega 9.53 nije upoznato sa značenjem pojma DOP.

Istraživanje je pokazalo da *doniranje vremena, novca ili druge vrste poklona humanitarnim ili drugim inicijativama lokalne sredine ili neprofitnih sredina* predstavlja praksu za 73,80% anketiranih poslodavaca.

Takođe, rezultati su pokazali da je kao *oblik davanja* firmi najviše zastupljeno sponzorstvo (64,51%), na drugom mjestu su donacije u novcu (48,38%), a potom slijede donacije u proizvodima (45,16%) i uslugama (45,16%).

Četvrto pitanje se odnosilo na nivo stimulativnosti poreskih olakšica. Dobijeni odgovori ukazuju da većina anketiranih poslodavaca (64,29%) smatra da postojeća poreska olakšica od 3% za davanje u dobrotvorne svrhe nije dovoljno stimulativna za firmu koja želi da ostvari davanja po navedenim osnovama tj. da nema efekta.

Posljednje pitanje je imalo za cilj da pokaže stav poslodavaca u segmentu socijalne odgovornosti. U skladu s dobijenim odgovorima, anketa je pokazala da 71,40% poslodavaca smatra da su firme integralni dio društva i da je uključivanje biznisa u društvena dešavanja potpuno prirodna stvar. Sa druge strane, 16,70% anketiranih ovakve akcije podržava isključivo ukoliko i sama firma od toga ima neku korist, a samo 11,9% se opredijelilo za odgovor u kojem se navodi da je isključiva odgovornost firme stvaranje profita, a ne i aktivnosti koje podrazumijevaju društveno socijalnu problematiku.

6.2. Stanje u civilnom sektoru - nevladine organizacije

Istraživanje stavova NVO o društveno odgovornom poslovanju je realizovao Centar za razvoj nevladinih organizacija u saradnji sa Regionalnim centrom za razvoj NVO Bar. Uzorak se obuhvatio 51 nevladinu organizaciju iz dvije crnogorske opštine - Podgorica i Bar. Ukupno je anketirano 36 nevladinih organizacija iz Podgorice (što čini 70,6% uzorka) i 15 nevladinih organizacija iz Bara (što čini 29,4% uzorka).

Najveći broj anketiranih NVO se bavi socio-humanitarnim radom (13,7%), ženskim i dječijim pravima (9,8%) i kulturom (9,8%). Takođe, značajan broj NVO se bavi ekologijom (7,8%), pitanjima mladih (7,8%), obrazovanjem (7,8%) i razvojem civilnog društva (7,8%).

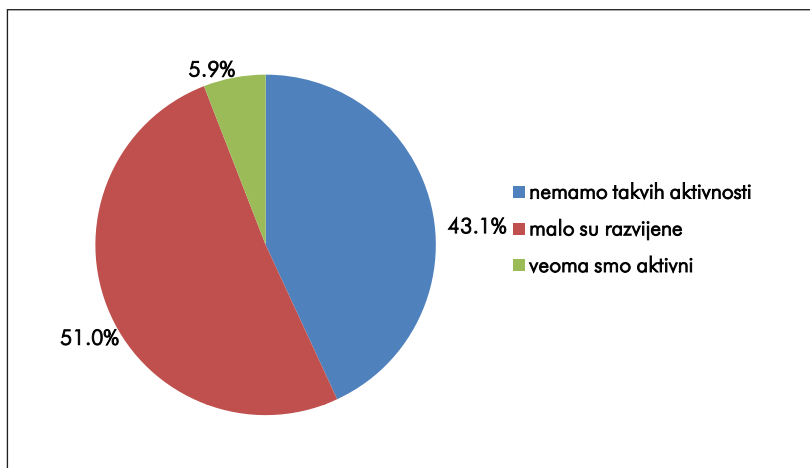
Kriterijumi za izbor nevladinih organizacija u uzorak:

- Stepen aktivnosti organizacija i prisutnosti u medijima
- Oblast djelovanja

Na pitanje da li ste upoznati sa pojmom DOP-a, odgovorile su sve ispitane organizacije. Najveći broj njih (60,8%) je upoznato sa pojmom filantropije, a među njima su najbrojnije organizacije koje se bave pitanjima ekologije, socio-humanitarnim radom, pravima žena i djece i pitanjima mladih. Takođe, 21.6% organizacija je čulo za ovaj pojam, ali ne zna na šta se on tačno odnosi. Procenat NVO koje nijesu upoznate sa ovim pojmom je 17.6%, što nikako nije zanemarljivo.

Na pitanje koliko su razvijene vaše aktivnosti u cilju razvijanja filantropije, odnosno DOP-a, odgovorile su sve organizacije. Analiza je pokazala da kod najvećeg broja organizacija su malo razvijene aktivnosti u cilju razvijanja društvene odgovornosti preduzeća (51% organizacija), a čak 41.3% organizacija nema uopšte ovakvih aktivnosti. Samo 5.9% organizacija je odgovorilo da su veoma aktivni na ovom polju. Rezultati su pokazali da se nevladine organizacije koje su odgovorile da su veoma aktivne na ovom polju bave pitanjima: ekologije, razvoja lokalne samouprave i zaštitom životinja.

Grafikon 8: Koliko su razvijene aktivnosti vaše NVO u cilju razvoja DOP-a?

Najveći broj organizacija smatra da je koncept društvene odgovornosti preduzeća moguće primijeniti u Crnoj Gori, ali samo ukoliko firme budu vidjele jasan motiv (43.1%). Takođe, 27.5% organizacija iz uzorka smatra da je koncept moguće primijeniti, ali vrlo teško i nakon dugog vremena, dok 23.5% organizacija smatra da je potpuno nemoguće primijeniti ovaj koncept u Crnoj Gori.

Na pitanje o izvorima finansiranja, organizacije su mogle da označe više ponuđenih odgovora. Analiza je pokazala da fondacije kao izvor finansiranja koristi 66% organizacija iz uzorka, državu 33%, lokalnu samoupravu 37%, privredu 17.6% i pojedince 25.5%. Takođe, 11.8% organizacija iz uzorka je navelo neke druge izvore finansiranja, a među njima dijasporu, fakultet, investitore, svoje članove ili pojedine ciljne grupe.

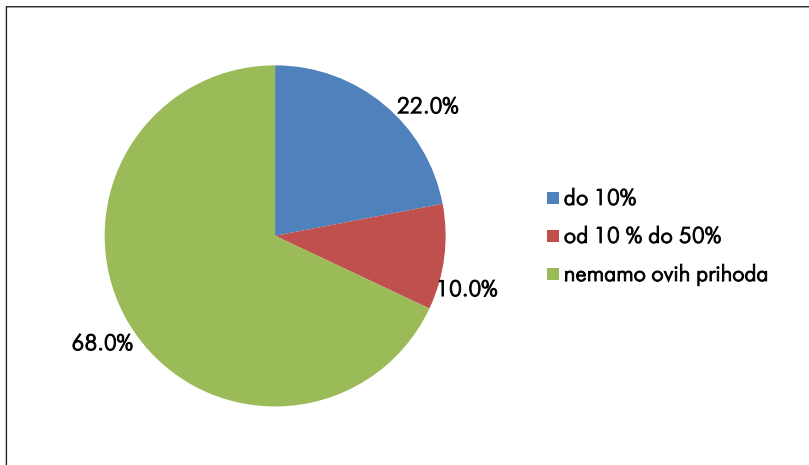
Fondacije kao izvor finansiranja najprisutnije su kod organizacija koje se bave ekologijom (75% organizacija koje se bave pitanjima ekologije koriste ovaj izvor finansiranja), razvojem civilnog društva (66,6%) i demokratijom i ljudskim pravima (66,6%).

Država je najčešće korišćen izvor finansiranja kod organizacija koje se bave demokratijom i ljudskim pravima (33,3%) i borbom protiv HIV/AIDS (33,3%). Lokalna samouprava je najčešće korišćen izvor finansiranja kod organizacija koje se bave pitanjima EU (50%), zaštitom životinja (40%) i socio-humanitarnim radom (40%). Privredu kao izvor za pribavljanje finansija najčešće koriste organizacije koje se bave makroekonomskim istraživanjima (33,3%) i zaštitom od HIV/AIDS (33,3%). Pojedinci su najčešće korišćen izvor za organizacije koje se bave pitanjima lokalne samouprave (25%) i ljudskim pravima (25%).

Nevladine organizacije koje su obuhvaćene ovim istraživanjem su bile upitane da navedu koji procenat njihovih prihoda u godišnjem budžetu obezbjeđuju iz privrednog sektora. Iz privrednog sektora nema nikakvih prihoda u godišnjem budžetu čak 68% NVO. Kod 22% organizacija, ovi prihodi čine 10% budžeta i u ovoj grupi su najbrojnije orga-

nizacije koje se bave pitanjima mladih (18,2%). Kod 10% organizacija, prihodi iz privrednog sektora čine od 10 do 50% budžeta i među njima su najbrojnije organizacije koje se bave socio-humanitarnom zaštitom. Nije bilo anketirane organizacije koja je odgovorila da ovi prihodi čine više od 50% njihovog budžeta.

Grafikon 9: Koliki je % prihoda u budžetu koji ostvarujete od privrednog sektora?

Analiza pokazuje da su nevladine organizacije koristile različite izvore finansiranja iz privrednog sektora tokom protekle godine i to: 23,5% donacije, 15,7% sponzorstvo, 21,6% donacije u robi, 11,8% donacije u uslugama, 9,8% tehničku pomoć i 25,5% partnerstvo. Od ukupnog broja organizacija koje su tokom protekle godine koristile donacije od privrednog sektora, najveći broj je onih koje se bave kulturom (25% od svih organizacija koje su u protekloj godini imali donacije od privrednog sektora). Među organizacijama koje su dobile sponzorstvo u toku protekle godine, najviše je onih koje se bave kulturom (37,5%) i pitanjima mladih (25%).

Među organizacijama koje su tokom protekle godine dobijale donacije u robi, najbrojnije su one koje se bave pitanjima mladih (27,3%) i pravima žena i djece (18,2%). Od organizacija koje su dobile donacije u uslugama, najbrojnije su one koje se bave pitanjima mladih (33,3%) i socio-humanitarnom zaštitom (33,3%). Organizacije koje su odgovorile da su u toku protekle godine dobile tehničku pomoć iz privrednog sektora se bave pitanjima: ekologije, mladih, odnosima s javnošću, lokalnom samoupravom i ljudskim pravima. Među organizacijama koje su ostvarile neki vid partnerstva sa privrednim sektorom, najbrojnije su one koje se bave kulturom (30,8%).

Nevladine organizacije su bile upitane i koliko puta i kojim firmama su se obratili za neku vrstu pomoći. Od ukupnog broja NVO koje su bile obuhvaćene istraživanjem, 35,3% se obratilo firmama za neku vrstu pomoći. Najveći broj nevladinih organizacija koje su se obraćale za pomoć firmama, obraćale su se deset ili manje puta (83,4%).

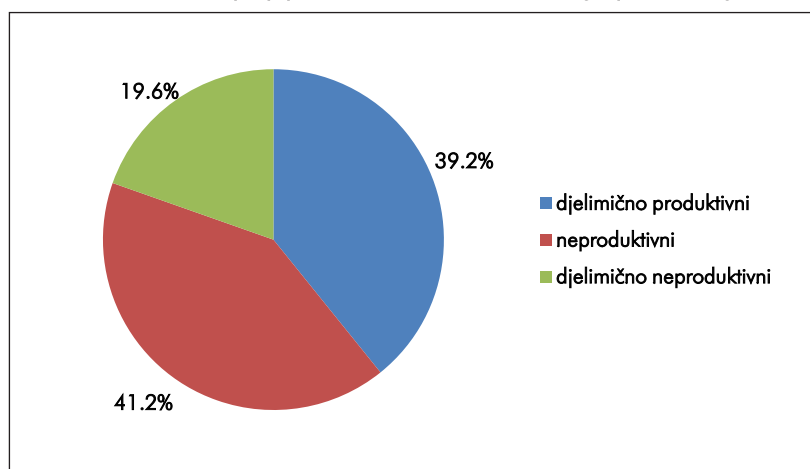
Na pitanje koliko ste puta u prošloj godini primili donacija od privrednog sektora, odgovorilo je 98% anketiranih organizacija. Najveći broj ovih organizacija (68%) je izjavilo da nije imalo donacija od privrednog sektora u prethodnoj godini, 8.0% organizacija je primilo jednu donaciju, dok je 24% primilo više donacija.

Pitanje o politici davanja je pokazalo da 44% organizacija nema definisanu politiku o donacijama, dok je 32% ima. Planira da definiše politiku o donacijama 16% organizacija, dok 8% smatra da nije potrebno da ima definisanu politiku o donacijama.

Rezultati istraživanja pokazuju da saradnjom sa privrednim sektorom nije zadovoljna većina anketiranih organizacija, tačnije 56.3%. Saradnjom je djelimično zadovoljno 31.3% organizacija, dok je 12.5% u potpunosti zadovoljno saradnjom sa privrednim sektorom. Saradnjom sa privrednim sektorom posebno nijesu zadovoljne organizacije koje se bave demokratijom i ljudskim pravima (100% ovih organizacija nije zadovoljno saradnjom sa privrednim sektorom), obrazovanjem (100%), EU integracijama (100%), socio-humanitarnim radom (85.7%) i razvojem civilnog društva (75%). Potpuno zadovoljne saradnjom su organizacije koje se bave primijenjenim i makroekonomskim istraživanjima, kao i značajan broj (25%) onih koje se bave pitanjima mladih.

Takođe, značajan broj organizacija ocjenjuje saradnju sa privrednim sektorom kao neproduktivnu (41.2%). Kao djelimično neproduktivnu ocjenjuje je 19.6%, dok je ostalih 39.2% ocjenjuje kao djelimično produktivnu. Interesantno je napomenuti da nijedna organizacija nije definisala saradnju između privrednog i civilnog sektora kao produktivnu.

Grafikon 10: Kako ocjenjujete odnose između civilnog i privrednog sektora?

Nevladine organizacije su bile upitane da navedu razloge zbog kojih se, po njihovom mišljenju, privredni sektor ne odlučuje da podrži NVO. Organizacije su mogle da odaberu više ponuđenih odgovora. Najčešće navođen razlog nepodržavanja NVO sektora od strane privrednog sektora je nevažnost projekta za firmu (41.2% organizacija iz uzorka je ovo navelo kao razlog). Kao veoma često navođeni razlozi javljaju se i loš način kontaktiranja (39.20%) kao i loša pređašnja iskustva (13.70%). Nerealan budžet je razlog izostanka podrške po mišljenju 9.80% anketiranih organizacija.

Takođe, veoma značajan broj (37.25%) anketiranih organizacija je naveo neke druge (osim ponuđenih) razloge nepodržavanja NVO sektora od strane preduzeća. Među njima se posebno ističu oni na strani privrednog sektora: nezainteresovanost i nemotivisanost privrednog sektora, nepovjerenje, nerazumijevanje, nedostatak kulture davanja kao i usredsređenost biznisa na kratak rok. Ipak, nekoliko organizacija je kao ostale razloge navelo i one za koje su odgovorni predstavnici civilnog sektora, a među njima je posebno ukazano na neaktivan (pasivan) pristup NVO.

6.3. Stanje u civilnom sektoru - građani

Istraživanje stavova građana o filantropiji je realizovao Centar za razvoj nevladinih organizacija u saradnji sa Centrom za monitoring u periodu od 20-24. septembra 2007. godine. U toku istraživanja, korišćena je tzv. CATI metodologija, odnosno metod telefonskog anketiranja uz asistiranje posebno dizajniranog softvera koji sistematizuje unešene podatke po određenim pitanjima (krostabulacija). Istraživanje je obuhvatilo 1012 ispitanika od ukupnog broja upisanih državljana Crne Gore (proporcionalno zastupljeni po opštinama). Ispitivanje se vršilo slučajnim odabirom telefonskog broja iz baze podataka telefonskih brojeva koja je integrisana u CATI softver, a nasumičan izbor vrši adekvatno programirani algoritam čime je obezbijedena reprezentativnost uzorka čija standardna greška iznosi $\pm 1\%$. Starosna struktura ispitanika kreće se od 15 do preko 55 godina. Rezultati istraživanja su sljedeći:

Na pitanje da li ste u posljednjem periodu radili dobrovoljno, neplaćeno ili volonterski, dobijeni odgovori su pokazali da se dobrovoljnim radom u posljednjoj godini bavilo (samo) 12.94 % građana (sjever - 28 ispitanika, jug - 45, centar - 58), dok se čak 87,06 % građana nije bavilo dobrovoljnim radom u posljednjoj godini (sjever - 206, jug - 304, centar 371).

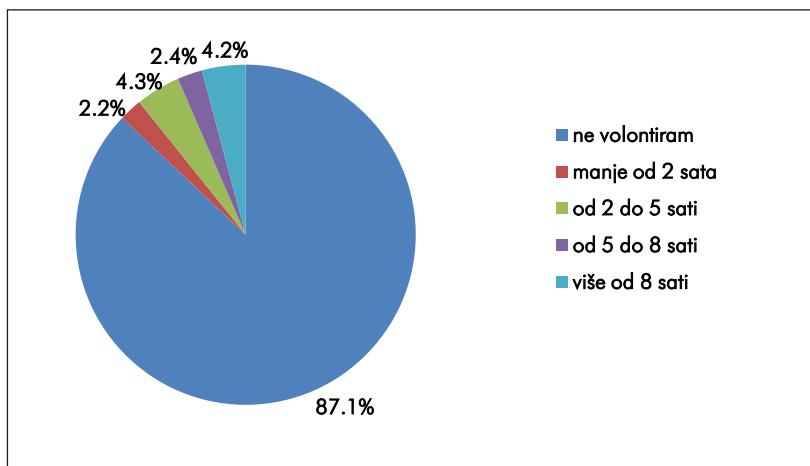
Tabela 1

Dobrovoljni rad u posljednjoj godini	centar	jug	sjever	procenat
Da	58	45	28	12.94%
Ne	371	304	206	87.06%

Kada su ispitanici koji su potvrdno odgovorili na prethodno pitanje bili upitani od čega se taj dobrovoljni rad u posljednjoj godini sastojao, pokazalo se da su to uglavnom bila pomaganja prijateljima i članovima porodice za poslove koje bi oni inače platili (6.03 %), dok se na volonterizam u NVO odnosi 3%, a rad u bolnicama, školama i drugim javnim ustanovama 1%. Ostali vidovi dobrotvornog rada (pomoć izbjeglicama, bolesnim ljudima, starima, davanje krvi, Crveni krst, studentske organizacije i drugi vidovi) su na nivou statističke greške, odnosno vrlo malo su zastupljeni.

Na pitanje koliko sati mjesečno (u prosjeku) volontiraju, ukoliko zanemarimo broj onih koji ne volontiraju i kojih ima najviše (87,06%), najveći je broj onih koji mjesečno u prosjeku volontiraju 2 do 5 sati (4.25 %), nešto je manje onih koji to rade više od 8 sati (4.15%), slijede volonteri sa 5 do 8 sati mjesečno (2.37%) i , konačno, oni koji mjesečno volontiraju manje od 2 sata (2.17%).

Grafikon 11: Koliko sati mjesečno (u prosjeku) volontirate?

Na pitanje koji nivo materijalnih sredstava daju u dobrotvorne svrhe, pokazalo se da 35.28 % građana ne daje materijalna sredstva, manje od 1% svojih materijalnih sredstava daje (34.39 %) građana, slijede oni koji daju od 1% do 2 % svojih materijalnih sredstava u dobrotvorne svrhe (18.08 %) i oni sa davanjima od 2.1 % do 3 % (6.82 %), dok više od 3 % svojih materijalnih sredstava daje (5.34%) građana.

Tabela 2

Koliko dajete materijalnih sredstava	centar	jug	sjever	procenat
Manje od 1%	161	110	77	34.39%
Ne dajem	170	101	86	35.28%
Ne želi da odgovori	-	1	-	0.10%
Od 1% do 2%	66	80	37	18.08%
Od 2.1% do 3%	18	27	24	6.82%
Više od 3%	14	30	10	5.34%

Na pitanje kome najradije dajete materijalna sredstva, dobijeni rezultati su pokazali da građani ova sredstva najradije daju: pojedincu u stanju potrebe (27%), bolnicama (24%), Crvenom krstu (19%), crkvama i vjerskim zajednicama (10%), školama (7%), Dječijem domu u Bijeloj (1,4%), NVO (1,4%), itd. Ostalima (licima sa invaliditetom, starim osobama, raseljenim licima, vrtićima i djeci, za liječenje narkomanije, za zaštitu životinja) daje se vrlo malo ili čak nimalo materijalnih sredstava.

Kada je u pitanju način davanja materijalnih sredstava, rezultati istraživanja su pokazali da najveći broj građana to radi lično (čak 46.15%), preko žiro računa 35.67% građana, odlaskom na humanitarni događaj 6.03%. Na ulici svoja materijalna sredstva daje 4.84% građana, slijede oni koji to rade preko % (procenta) koji bi se redovno automatski odbijao od plate (2.08% građana), zatim građani koji svoja sredstva daju preko SMS poruke ili telefonskog poziva (1.78%) i oni koji sredstva daju ubacivanjem sitnog novca u kutiju na javnom mjestu (1.68%). Na neki drugi način svoja sredstva daje 0.89% građana.

Na pitanje koji su razlozi za ne davanje sredstava u dobrotvorne svrhe, utvrđeno je da su glavni razlozi ispitanika nedostatak sredstava koja bi mogli da daju (50.69% građana), slijede nedostatak povjerenja u to da će data sredstva biti utrošena na odgovarajući način i da neće biti zloupotrebljena (26.28%), neinformisanost o načinima davanja (6.13%), dok čak 15.22% građana uopšte nije razmišljalo o dobrotvornim davanjima, što je zabrinjavajući podatak!

Posljednje pitanje u istraživanju stavova građana o filantropiji pokazuje koliko su građani upoznati sa time da njihova davanja do 3% (od ukupnih prihoda) za zdravstvene, obrazovne, naučne, vjerske, kulturne, sportske i humanitarne svrhe, kao i za zaštitu životne sredine, nijesu oporezivi. Rezultati su pokazali da čak 90.71% građana nije upoznato sa time da njihova davanja do 3% (od ukupnih prihoda) za prethodno navedene djelatnosti od javnog interesa NIJESU OPOREZIVA!

Tabela 3

Da li ste upoznati sa time da Vaša davanja do 3% za zdravstvene, obrazovne, naučne, vjerske, kulturne, sportske i humanitarne svrhe, kao i za zaštitu životne sredine, od ukupnih prihoda nisu oporezivi?	centar	jug	sjever	procenat
Da, i to je jako podsticajno za mene	4	11	2	1.68%
Da, ali je to nedovoljno oslobođenje	8	3	1	1.19%
Da, ali mi to ništa ne znači	15	21	6	4.15%
Da, ali ne razumijem o čemu se tačno radi	11	10	2	2.27%
Ne	391	304	223	90.71%

7. Postojeći zakonski okvir u Crnoj Gori

Obaveza plaćanja poreza na dobit pravnih lica uvedena je Zakonom o porezu na dobit pravnih lica ("Službeni list RCG", br.65/01 i 80/04). Predmet oporezivanja pravnog lica je dobit koju to lice ostvari u RCG i izvan RCG, a nerezidentnog pravnog lica dobit koju ostvari u RCG. Stopa poreza na dobit iznosi 9% od poreske osnovice, odnosno od oporezive dobiti. Poreske olakšice se mogu koristiti po osnovu: zapošljavanja novih radnika; ulaganja u hartije od vrijednosti; programskih aktivnosti nevladinih organizacija. Poreske olakšice kod poreza na dobit omogućavaju se i po osnovu izdataka za zdravstvene, obrazovne, naučne, vjerske, kulturne, sportske i humanitarne svrhe, kao i za zaštitu životne sredine. Ova povlastica može da iznosi najviše do 3% od ukupnih prihoda. Takođe, poreske olakšice omogućavaju se i za plaćanje članarine komorama, savezima i udruženjima što se priznaje kao rashod, najviše do 0,1% ukupnog prihoda, izuzev članarine čija je visina utvrđena zakonom (kao na primjer članarina Privrednoj komori), koje se priznaju u visini koja je propisana zakonom.

Zakonom o porezu na dohodak fizičkih lica ("Službeni list RCG", br: 65/01,37/04 i 78/06), propisana su slična rješenja za fizička lica koja obavljaju samostalnu djelatnost. Porez na dohodak fizičkih lica plaća rezidentno, odnosno nerezidentno fizičko lice koje ostvari dohodak iz izvora utvrđenih Zakonom o porezu na dohodak fizičkih lica. Dohotkom se ne smatraju prihodi ostvareni po osnovu:

1. Propisa o pravima invalida;
2. Dječijeg dodatka i posebne pomoći za opremu novorođene djece;
3. Osnovnih prava iz oblasti socijalne zaštite;
4. Pomoći zbog uništenja ili oštećenja imovine usljed elementarnih nepogoda ili drugih vanrednih događaja;
5. Naknade iz zdravstvenog osiguranja, osim naknade zarada;
6. Nasljeđa i poklona;
7. Organizovanje socijalne i humanitarne pomoći;
8. Državnih nagrada ustanovljenih zakonom;
9. Penzija i invalidnina;
10. Igara na sreću i nagradnih igara;
11. Osiguranja stvari, života i imovine.

Osnovicu poreza na dohodak fizičkih lica predstavlja oporezivi dohodak poreskog obveznika ostvaren u poreskom periodu, umanjen za iznos prenešenog gubitka i ličnog odbitka u iznosu od 840 eura godišnje, odnosno 70 eura mjesečno. Oporezivi dohodak predstavlja razliku između dohotka i priznatih rashoda (troškova) koje je poreski obveznik imao pri njegovom ostvarivanju i očuvanju.

8. Potencijalne mogućnosti opština za pomoć u razvoju DOP-a

U Crnoj Gori je još uvijek izražena centralizacija nadležnosti i poslova, ali treba imati u vidu da će u procesu evropskih integracija u doglednoj budućnosti doći do decentralizacije. U osnovi, proces decentralizacije predstavlja prenošenje ovlašćenja, kontrole i upravljanja sa republičkog nivoa vlasti na lokalnu zajednicu, pri čemu će one raspolagati sa sve više nadležnosti, ali i prihoda po raznim osnovama. Upravo iz tog razloga, već sada je potrebno da budemo svjesni svih prihoda opština kako bi iz tih sistema mogli obezbijediti dio sredstava za razvoj DOP-a.

Opštini, u skladu sa važećim Zakonom o finansiranju lokalne samouprave, pripadaju sljedeći sopstveni prihodi:

- Prirez porezu na dohodak fizičkih lica;
- Porez na nepokretnost;
- Porez na potrošnju;
- Porez na neizgrađeno građevinsko zemljište;
- Porez na firmu ili naziv;
- Porez na nasljeđe ili poklon;
- Porez na igara na sreću i zabavne igre;

- Boravišna taksa;
- Lokalne administrativne takse;
- Lokalne komunalne takse;
- Naknada za korišćenje i uređivanje građevinskog zemljišta;
- Naknada za zaštitu i unapređenje životne sredine;
- Naknada za korišćenje opštinskih puteva;
- Prihodi od imovine u vlasništvu opštine i prihodi od imovinskih prava;
- Prihodi od koncesionih naknada za obavljanje komunalnih djelatnosti;
- Prihodi koje opština ostvari djelatnošću opštinskih organa i službi;
- Prihodi od kamata na deponovana sredstva;
- Prihodi od samodoprinosu;
- Prihodi po osnovu donacija i subvencija;
- Drugi prihodi utvrđeni zakonom.

Prerez porezu na dohodak fizičkih lica plaća se po stopi od 13%, izuzev za Glavni grad i Prijestonicu 15%, i to na: porez na prihode od ličnih primanja, porez na dohodak od samostalne djelatnosti, porez na prihode imovine i imovinskih prava i porez na prihode od kapitala. Ako bi se računala uspješnost naplate ove vrste prihoda, onda u zadnjih nekoliko godina ona iznosi otprilike oko 110,40%.¹ Ovo ističemo imajući u vidu da ovi prihodi pripadaju opštinama po automatizmu.

Porez na nepokretnost plaćaju pravna i fizička lica vlasnici nepokretnosti (zemljište, zgrade, stambene i poslovne jedinice i drugi građevinski objekti). Stopa poreza na nepokretnost se kreće u zakonom utvrđenim granicama i to od 0,08% do 0,80% primjenom na tržišnu vrijednost nepokretnosti na dan 01.01. godine za koju se porez utvrđuje. U prethodnim godinama, prosječna naplativost ovog prihoda je bila oko 62,60%.

Porez na potrošnju plaćaju pravna ili fizička lica koja pružaju ugostiteljske usluge. On se plaća se na promet alkoholnih i bezalkoholnih pića (osim kafe i čaja). Stopa ovog poreza je zakonom limitirana na 3%, a za Glavni grad i Prijestonicu na 5% na prodajnu cijenu pića u koju nije uključen porez na dodatu vrijednost i porez na potrošnju.

Prosječna naplativost posljednjih godina je oko 46,95%.

Porez na neizgrađeno građevinsko zemljište plaćaju pravna i fizička lica koja su vlasnici neizgrađenog zemljišta na kojem je, u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom, dozvoljena gradnja. Plaća se u visini od 0,03 do 0,30 eura po m² neizgrađenog građevinskog zemljišta. Međutim, ovaj vid poreza je totalno neprimjenljiv, pa ga iz tog razloga većina opština u Crnoj Gori nije ni uvela. S jedne strane, razlog za to je nepostojanje baze podataka, a sa druge strane, ovakva vrsta poreza bi praktično značila kaznu za vlasnike zemljišta koji nijesu u mogućnosti da grade.

¹ Stepennaplativosti svih sopstvenih prihoda računat je poređenjem ostvarenog sa onim što je u opštinskim budžetima planirano za pojedinu vrstu prihoda.

Porez na firmu ili naziv plaćaju pravna i fizička lica koja su obveznici poreza na dobit pravnih lica i poreza na dohodak fizičkih lica i koja su registrovana za obavljanje djelatnosti. Sadašnje zakonsko rješenje limitira ovaj porez na visinu od 300,00 eura. Prosječna naplativost posljednjih godina iznosi oko 66,44%.

Porez na nasljeđe ili poklon faktički ne predstavlja sopstveni, već zajednički izvor prihoda. Prije svega, treba imati u vidu činjenicu da je Zakonom o porezu na promet nepokretnosti utvrđeno da se prometom nepokretnosti, između ostalog, smatra i "nasljeđivanje, poklon". Kako je istim Zakonom predviđena raspodjela ovih sredstava 50:50 između budžeta Republike i budžeta jedinica lokalne samouprave, onda ovaj porez i ne predstavlja sopstveni prihod. Obveznici ovog poreza su pravna i fizička lica. Osnovica je tržišna vrijednost nepokretnosti u trenutku prenošenja vlasništva.

Porez na igre na sreću i zabavne igre se plaća za priređivanje lutrijskih igara na sreću, posebnih igara na sreću i stavljanje u upotrebu automata za zabavne igre. Porez se plaća po stopi od 10% od ukupnog iznosa naknade, odnosno koncesione naknade koja se plaća za priređivanje ovih igara, odnosno plaća se u fiksnom iznosu po automatu, kada je riječ o stavljanju u upotrebu automata za zabavne igre. Poreski obveznik je priređivač, odnosno koncesionar igara na sreću, tj. pravno lice, odnosno preduzetnik koji stavlja u upotrebu automata za zabavne igre. Naplativost je oko 20,11%.

Boravišnu taksu plaća lice koje izvan svog prebivališta koristi usluge smještaja u smještajnom objektu u kojem se obavlja turistička ili ugostiteljska djelatnost. Visina boravišne takse se kreće u rasponu od 0,10 do 0,80 eura po svakom danu boravka u turističkom objektu. Međutim, s obzirom da je Zakonom o boravišnoj taksi propisano da ovi prihodi pripadaju u iznosu od 80% lokalnim turističkim agencijama, a 20% nacionalnoj turističkoj agenciji, ona je faktički izmještena van budžeta opština.

Lokalne administrativne takse plaća lice po čijem se zahtjevu postupak pokreće, odnosno vrši radnja predviđena taksenom tarifom za lokalne administrativne takse. Iznos lokalne administrativne takse ne može biti veći od iznosa takse koja se plaća za slične spise i radnje koji se vode pred republičkim organima uprave. Njena naplativost posljednjih godina iznosi prosječno oko 99,21%.

Lokalne komunalne takse plaća korisnik prava, predmeta i usluga za čije je korišćenje propisano plaćanje lokalne komunalne takse. Lokalne komunalne takse se mogu uvesti za korišćenje prostora na javnim površinama ili ispred poslovnih prostorija u poslovne svrhe (osim radi prodaje štampe, knjiga i drugih publikacija, proizvoda starih umjetničkih zanata i domaće radinosti); priređivanja muzičkog programa u ugostiteljskim objektima; korišćenje reklamnih panoa, bilborda i drugih reklama; korišćenje prostora za parkiranje drumskih motornih i priključnih vozila; korišćenje slobodnih površina za kampove, postavljanje šatora i drugih objekata privremenog karaktera; korišćenje vitrina za izlaganje robe van poslovnih prostorija; držanje plovniha postrojenja, plovniha

naprava i drugih objekata na vodi; držanje asfaltnih, betonskih baza i baza za drobljenje i preradu kamena. Do kraja 2007. godine, lokalne komunalne takse se mogu uvesti za objekte kojima se vrši prenos električne energije, telekomunikacione objekte, postavljanje TV i radio primopredajnika i korišćenje obale u poslovne svrhe. Visinu lokalnih komunalnih taksi utvrđuje opština u zavisnosti od vrste djelatnosti, površine i lokacije, odnosno zona u kojima se nalaze objekti, predmeti, odnosno usluge za koje se plaća lokalna komunalna taksa. Naplativost je oko 101,54%.

Naknadu za uređivanje građevinskog zemljišta plaća investitor izgradnje objekta. Visina ove naknade zavisi od stepena uređenosti građevinskog zemljišta i programa uređivanja građevinskog zemljišta. Procenat uspješnosti naplate ove naknade je otprilike oko 61,71%.

Naknada za korišćenje građevinskog zemljišta plaća se za korišćenje gradskog građevinskog zemljišta (izgrađenog i neizgrađenog) i zemljišta van gradskog građevinskog zemljišta. Obveznik naknade je vlasnik, odnosno nosilac prava korišćenja stambenog, poslovnog objekta ili otvorenog poslovnog prostora, odnosno vlasnik neizgrađenog građevinskog zemljišta ili lice koje je steklo pravo na privremeno korišćenje tog zemljišta. Visinu naknade (po m² izgrađenog prostora ili urbanističke parcele) utvrđuje opština, zavisno od stepena komunalne opremljenosti zemljišta i pogodnosti koje korisnici stiču ili imaju njihovim korišćenjem. Prosječna naplativost je oko 70,29%.

Naknada za zaštitu i unaprjeđenje životne sredine se zbog neusklađenosti sa Zakonom o životnoj sredini u najvećem broju opština i ne uvodi. Naime, Zakonom o životnoj sredini nije propisana naknada za zaštitu i unaprjeđenje životne sredine, kao sopstveni prihod opštine čiju bi visinu i način plaćanja utvrđivala opština.

Naknada za korištenje opštinskih puteva obuhvata naknade za vanredni prevoz, za postavljanje natpisa na i pored puta, za zakup putnog zemljišta, za priključenje prilaznog puta na javni put, za postavljanje cjevovoda, vodovoda, kanalizacije, električne i druge vodove ugrađene na javnom putu. Visinu naknade utvrđuje nadležni lokalni organ. Naplativost je oko 86,89%.

Samodoprinos može uvesti opština radi zadovoljenja određenih potreba građana, gdje opština sama utvrđuje namjenu, područje, vrijeme za koje se uvodi samodoprinos, iznos sredstava koja se prikupljaju, visinu samodoprinosu, lica koja se oslobađaju ove obaveze, način obračunavanja i sprovođenja nadzora nad korišćenjem ovih sredstava, kao i druga pitanja. Mogućnost korišćenja samodoprinosu za prikupljanje prihoda se u praksi vrlo malo koristi.

Prihodi koje svojom djelatnošću ostvare opštinski organi i službe, prihodi od koncesionih naknada za obavljanje komunalnih djelatnosti i prihodi od kamata na deponovana sredstva čine relativno male iznosu u strukturi prihoda budžeta opština.

Jedan od velikih problema je i nepostojanje adekvatne zakonske regulative kojom se uređuje pitanje imovine opština.

9. Poreske olakšice za davanja nevladinim organizacijama: pregled uporedne prakse

9.1. Zašto poreske olakšice za davanja nevladinim organizacijama?

U poreskoj teoriji postoje različita objašnjenja zašto davanja (donacije, pokloni) poreskih obveznika nevladinim organizacijama (NVO)² treba da uživaju poreske olakšice. Ovi argumenti mogu se uslovno podijeliti na istorijske, političke i ekonomske.

- **Istorijski argumenti.** U pojedinim zemljama, nevladine organizacije tradicionalno uživaju poreske povlastice. Prve humanitarne (karitativne) organizacije osnivaju se u okviru crkve, znatno prije nastanka moderne države, i smatraju se sastavnim dijelom tradicije i kulture zapadnih društava. Na primjer, u Engleskoj je prvi zakon kojim se uređuje djelovanje organizacija za opšte dobro (Preamble to the Charitable Uses Act) donijet 1601. godine.
- **Politički argumenti.** Nvladine organizacije se smatraju važnim činiocem pluralnog i demokratskog društva koji bitno utiče na razvoj kulture volontiranja i djelovanja za opšte dobro. One igraju važnu ulogu u artikulisanju različitih legitimnih interesa građana i privatnopravnih lica u postupku donošenja i sprovođenja javnih politika - u skladu sa principom liberalne političke filozofije da državna vlast ne može imati monopol u području javne politike. Konačno, ali nikako posljednje, nevladine organizacije (udruženja - *unveristas personam*) predstavljaju institucionalni oblik organizovanja putem kojeg se ostvaruje ustavom i međunarodnim instrumentima garantovana sloboda udruživanja, kao izvedeni oblik (*lex specialis*) prava na slobodu govora; poreske povlastice za davanja udruženjima su stoga funkciji ostvarivanja ovih prava.
- **Ekonomski argumenti.** Poreske povlastice za davanja nevladinim organizacijama podsticajno djeluju na njihovo učešće u vršenju poslova koji spadaju u ustavnu nadležnost vlade, a koje vlada, zbog ograničenih materijalnih i ljudskih resursa, nije u stanju sama kvalitetno da obavlja (pomoć izbjeglicama, pružanje pravne i fizičke zaštite žrtvama nasilja u porodici, sprječavanje trgovine ljudima, borba protiv korupcije, zaštita ljudskih prava, zaštita prirode, itd), kao i u vršenju poslova u kojima je zakazalo tržište (oblast socijalne zaštite). Time se omogućava efikasnije i jeftinije obavljanje ovih poslova. Stoga,

² Pojam: *nevladine organizacije* u radu se koristi kao generičan pojam za pravna lica koja imaju sljedeća obilježja: 1) osnovana su ugovorom ili nekim drugim aktom privatnog prava; 2) osnovana su dobrovoljno; 3) osnivaju se udruživanjem članova (*universitas personam*), ili imovine (*universitas rerum*); 4) osnivaju se radi ostvarivanja određenih idealnih (neimovinskih) interesa, a ne sa ciljem sticanja dobiti; 5) odvojeni su od strukture državne vlasti. U kontekstu Crne Gore, ova obilježja imaju udruženja i fondacije. Uporedno pravno posmatrano, pojam nevladinih organizacija obuhvata i privatne ustanove, neprofitne korporacije i trgovačka društva čiji osnovni statutarni cilj nije sticanje dobiti, itd. Uporedi: *Communication from the Commission on Promoting the Role of Voluntary Organizations and Foundations in Europe* (COM/97/0241 final).

nevladine organizacije se nalaze u jedinstvenoj poziciji da u vršenju ovih poslova kombinuju javne i privatne izvore finansiranja (budžetsko finansiranje i privatne donacije), kao i sredstva i usluge drugih nevladinih organizacija. Nevladine organizacije su po svojoj prirodi nedobitne (neprofitne) organizacije, te slijedi da u cijene svojih usluga ne uračunavaju profitnu marginu. Povezano sa tim, ističe se da dobrovoljna davanja nevladinim organizacijama ukazuju na potrebu za njihovim uslugama u oblastima u kojima je vlada ili tržište zakazalo u pružanju određenih usluga.³

Na drugoj strani, protivnici poreskih olakšica najčešće ističu dva argumenta: 1) poreske olakšice za davanja nevladinim organizacijama imaju potencijalno negativne reperkusije na državni budžet; 2) ovaj tip poreskih olakšica potencijalno nepovoljno utiče na suzbijanje raznih oblika poreske evazije. Treba istaći da ovi teorijski argumenti nijesu široko prihvaćeni u praksi. Naprotiv, poreske olakšice za davanja nevladinim organizacijama danas su standard u razvijenim demokratskim zemljama, prije nego izuzetak (infra).

9.2. Evropska unija

9.2.1. Opšta obilježja poreske politike u oblasti davanja (filantropije)

Kada je riječ o poreskim olakšicama za davanja fizičkih i pravnih lica, analiza poreskog sistema zemalja EU upućuje na sljedeće zaključke:

- U svim zemljama članicama EU, privredni subjekti (trgovačka društva i solo trgovci, u daljem tekstu: pravna lica) i fizička lica - poreski obveznici, uživaju poreske olakšice za davanja nevladinim organizacijama. Izuzetak je Slovačka, koja ne predviđa poreske olakšice za davanja fizičkih i pravnih lica (infra), i Litvanija koja ne predviđa poreske olakšice za davanja fizičkih lica.
- U većini zemalja EU, poreske olakšice se predviđaju u formi poreskog odbitka. U manjem broju zemalja, primjenjuje se sistem poreskog kredita (Francuska, Litvanija, Mađarska, za davanja fizičkih lica).
- Poreske olakšice prevashodno se predviđaju za davanja za *djelatnosti* koje su kvalifikovane kao djelatnosti za opšte dobro (u opšte korisne svrhe, ili od opšteg interesa - *qualifying public benefit activities*) - nezavisno do toga da li te djelatnosti obavljaju nevladine organizacije, javne ustanove, ili trgovačka društva koja obavljaju nedobitnu djelatnost.⁴ Drugim riječima, poreska politika u ovoj oblasti težište stavlja na prirodu djelatnosti za koje se predviđaju poreske olakšice, a ne na *institucionalni oblik* kroz koji se

³ Brucer R. Hopkins: *The Law of Tax-Exempt Organizations* (1993), str. 3-62.

⁴ Izuzetak od ovog pravila prevashodno su davanja tzv. klasičnim crkvama. Pored toga, pojedine zemlje (npr. Njemačka, Italija) predviđaju posebne poreske olakšice za davanja fondacijama. Uporedi: *Foundation's Legal and Fiscal Environment*, European Foundation Centre, 2007.

ove djelatnosti obavljaju. Ovaj pristup je u skladu sa principom liberalne političke filozofije - niko nema monopol nad javnim dobrom.

- U najvećem broju zemalja, poreske olakšice se priznaju kako za donacije u novcu, tako i za donacije u (pokretnim i nepokretnim) stvarima ili uslugama koje imaju novčanu vrijednost (Bugarska, Kipar, češka, Danska, Estonija, Francuska, Nemačka, Mađarska, Irska, Holandija). U okviru ove grupe zemalja, razlike postoje u pogledu toga da li se sve pokretne i nepokretne stvari ili usluge priznaju kao oporezivi odbitak (Mađarska), ili se donacije samo u određenim pokretnim stvarima izuzete od oporezivanja. Tako se u Irskoj samo donacije u hartijama od vrijednosti priznaju kao poreski odbitak. U jednom broju zemalja, samo su donacije u novcu izuzete od oporezivanja (Finska, Belgija, Grčka, Italija).
- Poreske olakšice uživaju kako davaoci donacija (pravna i fizička lica), tako i nevladine organizacije (i drugi kvalifikovani primaoci donacija).
- Prihod koji nevladina organizacija ostvaruje od davanja pravnih i fizičkih lica je izuzet od oporezivanja ako su kumulativno ispunjena tri opšta uslova: 1) NVO je registrovana kao organizacija koja djeluje za opšte dobro, ili (u zemljama koje nemaju poseban pravni režim za ove organizacije) obavlja statutarnu djelatnost koja je poreskim propisima kvalifikovana kao djelatnost od opšteg interesa⁵; 2) NVO djelatnost za opšte dobro obavlja neposredno, a ne preko neke treće osobe; 3) NVO se ne obavezuje na protivslugu donatoru.

9.2.2. Evropska unija: Pregled poreskog režima za davanja u pojedinim zemljama.

Belgija. Pravno lice ima pravo na odbitak do 5% od oporezivog prihoda za davanja u kvalifikovane svrhe od javnog interesa, s tim što donirani iznos u apsolutnom iznosu ne može biti veći od 500,000 eura. Porezno priznati odbitak fizičkog lica ne može biti veći od 10% od oporezivog dohotka, s tim što donirani iznos u apsolutnom iznosu ne može da pređe propisani maksimum. U 2005. godini, propisani maksimum je bio 319,580 eura.

Italija. Pravno i fizičko lice ima pravo na poreski odbitak do 2% od ukupnog prihoda za davanja u opšte korisne, humanitarne i religiozne svrhe. Donacije univerzitetima i fondacijama koje su osnovane od strane univerziteta u potpunosti su izuzete od oporezivanja. Na nenovčana davanja fizičkih lica fondacijama u određenim oblastima (kultura, zaštita istorijskih spomenika), primjenjuje se sistem poreskog kredita.

⁵ Pitanje načina sticanja statusa organizacija koje djeluju za opšte dobro prevazilazi okvire ovog rada. Komparativno gledano, ovaj status se može regulisati poreskim propisima, posebnim propisima, ili može biti sastavni dio statusnog zakonodavstva za NVO (propisa kojima se uređuje osnivanje, unutrašnja organizacija, djelatnost i prestanak NVO). Uporedi. D. Moore: *Pravni status organizacija koje djeluju za opće dobro*, Sarajevo, 2006.

Holandija. Pravno i fizičko lice ima pravo na porezni odbitak do 10% od ukupnog prihoda. Donacija pravnog lica u apsolutnom iznosu ne može biti manja od 1% od ukupnog prihoda, ili 227 eura. Donacija fizičkog lica u apsolutnom iznosu ne može biti manja od 1% od ukupnog prihoda, ili 60 eura. Ratio ovog ograničenja jeste da se smanje transakcioni troškovi administriranja donacije.

Njemačka. Pravno i fizičko lice ima pravo na poreski odbitak do 5% od oporezivog prihoda za davanja u oblasti koje spadaju u jednu od tri kategorije: opšte korisne svrhe (davanja za nauku, istraživanja, umjetnost, kulturu, međunarodno razumijevanje, pomoć u razvoju, podrška omladini, zaštita životne sredine, zdravlje, socijala, amaterski sport, itd.), humanitarne svrhe i religiozne svrhe (podrška vjerskim zajednicama). U pojedinim slučajevima, davanja za nuku, kulturu i humanitarne svrhe priznaju se kao odbitak do 10% od oporezivog prihoda. Posebne poreske olakšice predviđaju se za davanja određenim fondacijama, kao i za davanja fizičkog lica za povećanje osnovnog kapitala (endowment) novoosnovane fondacije koja obavlja neku od kvalifikovanih djelatnosti od javnog interesa.

Mađarska. Pravno lice ima pravo na odbitak do 20% od ukupnog prihoda za davanja organizacijama koje djeluju za opšte dobro i vjerskim organizacijama. Pored toga, za davanja prominentnim organizacijama koje djeluju za opšte dobro (organizacije koje obavljaju djelatnost koje spadaju u ustavnu nadležnost izvršne vlasti), predviđa se odbitak od 150% od vrijednosti donacije, koji u apsolutnom iznosu ne može da pređe 20% od ukupnog prihoda. Ukupna davanja za organizacije koje djeluju za opšte dobro i prominentne organizacije za opšte dobro ne može preći 25% od ukupnog prihoda pravnog lica. U slučaju dugoročnih donacija (davanja u četiri uzastopne godine), pravno lice ima pravo na dodatni odbitak od 20% od ukupnog prihoda.

Fizičko lice ima pravo na kredit u iznosu od 30% za davanja organizacijama koje djeluju za opšte dobro i prominentnim organizacijama za opšte dobro. U apsolutnom iznosu, davanje ne može biti veće od 50,000 forinti (oko 200 eura) za davanja organizacijama koje djeluju za opšte dobro, odnosno 100,000 forinti za davanja prominentnim organizacijama za javno dobro.

Rumunija. Pravno lice ima pravo na odbitak do 3% od ukupnog prihoda, koji ne može biti veći od 20% iznosa oporezive dobiti, za davanja u opšte korisne svrhe (kultura, umjetnost, zaštita čovjekove okoline, naučna istraživanja, humanitarne svrhe, zaštita ljudskih prava, ekonomski razvoj, zdravlje, socijalne usluge, društveni razvoj i razvoj zajednice, predstavljanje profesionalnih interesa, očuvanje istorijskih spomenika i baštine). Iste poreske olakšice predviđaju se i za davanja televizijskim i izdavačkim kućama čiji su programi usmjereni na davanje podrške nekim od gore navedenih svrha. Davanja fizičkim licima koja djeluju u nekim od gore navedenih oblasti takođe uživaju isti poreski tretman, pod uslovom da su aktivnosti fizičkog lica priznate od strane nevladine organizacije ili javne ustanove koja djeluje u istoj oblasti.

Fizičko lice ima pravo na odbitak do 2% od ukupnog prihoda za davanja u kvalifikovane svrhe. Osim toga, fizičko lice koje se bavi samostalnom djelatnošću ima pravo na odbitak od dodatnih 5% od ukupnog prihoda za davanja u opšte korisne svrhe.

Slovenija. Pravno i fizičko lice ima pravo na poreski odbitak do 0,3% od oporezivog prihoda za davanja u kvalifikovane svrhe od javnog interesa (humanitarna djelatnost, socijalna zaštita, nauka, sport, kultura, zdravstvo, obrazovanje, religija). Pored toga, donacije u iznosu od dodatnih 0,2% od oporezivog prihoda organizacijama za zaštitu od prirodnih i drugih nepogoda takođe se priznaju kao poreski odbitak.

9.3. Jugoistočna Evropa (zapadni Balkan)

Sve zemlje zapadnog Balkana takođe predviđaju poreske olakšice za davanja pravnih lica. Na drugoj strani, Makedonija, Srbija i BiH ne priznaju nikakve poreske olakšice za davanja fizičkih lica. Osim toga, Makedonija priznaje poreske olakšice za davanja pravnih lica u kvalifikovane svrhe, samo ako je primalac donacije javna ustanova ili Crveni krst.

Albanija. Pravna i fizička lica imaju pravo na odbitak do 4% od oporezivog prihoda za davanja ("sponzorstvo") u humanitarne, kulturne, umjetničke, obrazovne, ekološke, naučne umjetničke i druge aktivnosti za opšte dobro. Davanja se priznaju kako u novcu, tako i u stvarima koja imaju novčanu vrijednost. Za davanja u izdavačke djelatnosti od opšteg interesa, pravna i fizička lica imaju pravo na odbitak do 10% od oporezivog prihoda. Za male preduzetnike, davanja u svrhe od javnog interesa priznaju se kao porezni odbitak do 1% od oporezivog prihoda.

Bosna i Hercegovina. U Federaciji BiH, pravno lice ima pravo na odbitak do 0,5% od ukupnog prihoda za davanja u humanitarne, obrazovne, kulturne, naučne i sportske svrhe (amaterski sport). Osim toga, članarine i donacije profesionalnim udruženjima i političkim partijama izuzete su od oporezivanja ako ne prelaze 0,1% od ukupnog prihoda poreskog obveznika. Da bi ostvario poreske olakšice u navedenim oblastima, poreski obveznik nije dužan da donira sredstva pravnom licu koje je osnovano sa ciljem ostvarivanja neke od gore navedenih svrha, već može i neposredno da ih obavlja. Na primjer, poreski obveznik može samostalno da organizuje neku amatersku sportsku manifestaciju i da uživa poreske povlastice za sredstva koja je izdvojio za tu manifestaciju (ukoliko ne prelaze 0,5% njegovog oporezivog prihoda).

U Republici Srpskoj, pravno lice ima pravo na porezni odbitak do 1% od ukupnog prihoda za davanja u humanitarne, obrazovne, kulturne, i sportske svrhe (amaterski sport). članarine i donacije profesionalnim udruženjima izuzete su od oporezivanja ako ne prelaze 1% od ukupnog prihoda poreskog obveznika. članarine i donacije političkim partijama nijesu izuzete od oporezivanja.

Na osnovu odluke Visokog predstavnika za BiH iz 2003. godine, donacije javnih preduzeća nalaze se pod posebnim, restriktivnim režimom.

Hrvatska. Pravno i fizičko lice ima pravo na odbitak do 2% od ukupnog prihoda za davanja u kulturne, naučne, obrazovne, zdravstvene, humanitarne, sportske, vjerske i druge svrhe. Osim toga, na osnovu odluke nadležnog ministarstva, donacije u projekte od posebnog značaja mogu uživati i veće poreske povlastice, ili u potpunosti biti izuzete od oporezivanja.

Makedonija. Davanja pravnog lica u naučne, humanitarne, kulturne, obrazovne, zdravstvene, religiozne i sportske (amaterski sport) svrhe priznaju se kao rashod do 3% od ukupnog prihoda, ukoliko je primalac donacije javna ustanova ili Crveni krst.

Srbija. Pravno lice ima pravo na odbitak do 3,5% od ukupnog prihoda za davanja u zdravstvene, obrazovne, naučne, humanitarne, vjerske, zaštitu čovekove okoline i sportske namene. Izdaci za humanitarne namjene priznaju se samo ako su izvršeni preko humanitarnih organizacija registrovanih za te namene. Izdaci za oblast kulture priznaju se kao rashod u iznosu najviše do 1,5% od ukupnog prihoda.

9.4. Izazovi za razvoj filantropije u regiji

9.4.1. Definicija djelatnosti za opšte dobro

Pregled pravnog režima za donacije u zemljama regije (supra) ukazuje da je u ovim zemljama oblast djelovanja za opšte dobro restriktivno definisana. Definicija opšteg dobra po pravilu explicite ne uključuje niz djelatnosti koje se, uporedno pravno posmatrano, takođe smatraju djelatnostima za opšte dobro: ljudska prava, zaštita potrošača, borba protiv korupcije, održivi razvoj, izgradnja pravne države, borba protiv diskriminacije, itd. Time se poreskim organima daju neopravdano velika diskreciona ovlašćenja da li će davanja u neke od navedenih djelatnosti podvesti pod jednu od širih oblasti koje se smatraju djelovanjem za opšte dobro (kultura, humanitarna djelatnost, socijalna zaštita, itd) - ili će restriktivnim čitanjem zakona odbiti da priznaju poreske olakšice za davanja u ove svrhe. Stoga su nužne odgovarajuće izmjene poreskih propisa u ovoj oblasti. Primjera radi, u Mađarskoj Zakon o organizacijama koje djeluju za opšte dobro navodi preko dvadeset djelatnosti za opšte dobro. Pored toga, uvažavajući činjenicu da ni jedna lista djelatnosti za opšte dobro ne može biti kompletna, Zakon ostavlja mogućnost da se i druge djelatnosti koje nijesu izričito navedene u Zakonu, kvalifikuju kao djelatnosti za opšte dobro.

9.4.2. Uticaj linearnog oporezivanja na poreski status donacija

U nastojanju da učine efikasnijim svoj poreski sistem, privuku strane investitore i ostvare brži ekonomski razvoj, sve veći broj zemalja uvodi režim jedinstvene poreske stope i linearnog poreza na prihod (*flat tax system*).⁶ Osnovne premise ovog režima su niska porezna stopa i široka poreska baza sa minimalnim ili nikakvim izuzecima. Na ovaj način, tvrde zagovornici režima, poreski teret se ravnomernije raspoređuje, smanjuju se transakcioni troškovi obračunavanja i naplate poreza i mogućnost poreske evazije (koja potencijalno uvijek postoji kada postoje izuzeća).

Iako održivost ovoga sistema još uvijek treba da izdrži probu vremena, nema sumnje da linearno oporezivanje može da ima ozbiljne reperkusije na poreske povlastice za davanja u opšte korisne svrhe. Tako je Slovačka, u kojoj je ovaj sistem uveden 2004. godine, ukinula sve poreske povlastice za davanja pravnih i fizičkih lica u opšte korisne svrhe.

Zagovornici ukidanja poreskih povlastica za davanja u opšte korisne svrhe u režimu linearnog oporezivanja ističu da su ova davanja više motivisana povećanjem opšteg ekonomskog prosperiteta i životnog standarda, nego poreskim olakšicama. Ovo se stanovište zasniva na pretpostavci (koja još nije naučno dokazana) da je povećanje ekonomskog prosperiteta uzrokovano linearnim oporezivanjem, a ne drugim faktorima (povećan priliv stranih investicija, bolje korišćenje prirodnih i ljudskih resursa, itd). Osim toga, treba istaći da se teorija linearnog oporezivanja uglavnom zasniva na istraživanjima koja su vršena u razvijenim zapadnim zemljama (koje karakterišu manja poreska evazija, veći prihodi i razvijeno tržište), te da je primjena ove teorije na ekonomski manje razvijene zemlje još uvijek pod znakom pitanja.

Zagovornici očuvanja poreskih povlastica za davanja u opšte korisne svrhe u režimu linearnog oporezivanja navode i sljedeće dodatne argumente:

- Niti jedna zemlja nije uvela sistem linearnog oporezivanja u čistom obliku.
- Sistem linearnog oporezivanja nije toliko fer koliko ističu njegove pristalice, jer se po istoj poreskoj stopi oporezuje prihod obveznika koji se nalazi na samoj ivici oporezivog dohotka i prihod milionera. Upravo davanja u opšte korisne svrhe, između ostalog, pozitivno utiču na smanjenje ovih ekonomskih razlika i jačanje društvene kohezije.
- Iako korelacija između poreskih olakšica i odluke da se donira nije naučno potvrđena, razumna je pretpostavka da poreske olakšice, ako već ne utiču na samu odluku o davanju, utiču na visinu davanja u opšte korisne svrhe.

⁶ Sistem linearnog oporezivanja, u raznim varijacijama, trenutno je na snazi u 17 zemalja. Uporedi: D.J.Mitchell, *The Global Tax Flat Revolution*, Cato Policy Report, July August, 2007, www.cato.org

- U zemljama u kojima organizacije koje djeluju za opšte dobro u značajnom obimu pružaju javne usluge, veći budžetski prihodi koje država eventualno ostvari po osnovu ukidanja poreskih olakšica za davanja, vjerovatno će biti anulirani većim budžetskim rashodima koji će nastati za državu pri pružanju ovih usluga.
- U slučaju da država želi da zamijeni sistem poreskih olakšica za davanja u opšte korisne svrhe finansiranjem iz budžeta, ili nekim oblikom kvazi budžetskog finansiranja, treba imati u vidu da nije sigurno da će takav sistem biti efikasan i dostatan kao sistem poreskih olakšica (infra).

9.5. Mehanizam 1% - rješenje za režim linearnog oporezivanja?

Mehanizam 1% nastao je u Mađarskoj 1996. godine, a zatim je (u različitim varijacijama) usvojen u Poljskoj, Slovačkoj, Litvaniji, i Rumuniji.⁷ Ovaj mehanizam omogućava fizičkim licima (Mađarska, Litvanija, Poljska, Rumunija), ili fizičkim i pravnim licima (Slovačka), da određeni procenat razrezanog poreza na dohodak (1% u Mađarskoj, Poljskoj i Rumuniji; 2% u Slovačkoj i Litvaniji) uplati u kvalifikovane svrhe od javnog interesa. Očigledno je, dakle, da ovaj mehanizam ne predstavlja oblik dodatnih poreskih olakšica za davanja nevladinim organizacijama, već prije svega jedan oblik kvazi budžetskog finansiranja.

Kao i kod poreskih olakšica, težište ovog mehanizma je na prirodi djelatnosti za koju se daje, a ne na institucionalnom obliku u kojem se obavlja ta djelatnost (javne ustanove, NVO, pravna lica mješovitog, javnog ili privatnog karaktera); korisnici mehanizma 1% su kako javne ustanove i crkve, tako i nevladine organizacije koje djeluju za opšte dobro.⁸ Međutim, za razliku od poreskih olakšica, kod ovog mehanizma davanja tehnički posao dodjele sredstava vrše poreske vlasti, a ne donator (izuzetak je Poljska).

Uvođenje sistema 1% opravdava se sljedećim doktriniranim razlozima:

- Mogućnost da građani direktno odlučuju o tome kako se koriste budžetska sredstva (decentralizacija sistema budžetskog odlučivanja);
- Mogućnost da građani, uprkos skromnom životnom standardu, doprinesu opštem dobru, odnosno razvoju filantropije, bez prouzrokovanja dodatnih troškova za njihove prihode;
- Da se javnost zainteresuje i bliže upozna sa radom nevladinih organizacija.
- Da se omogući dodatni izvor finansiranja nevladinih organizacija, posebno onih koje djeluju u manjim zajednicama i kojima je teže da dođu do prihoda.

⁷ Više o ovom mehanizmu, uključujući i njegove istorijske korijene: Special Issue: 2% Philanthropy, Seal, Summer 2004, www.onepercent.hu

⁸ Prema odredbama mađarskog Zakona o jednom procentu, korisnici poreskog odbitka od jednog procenta mogu biti nevladine organizacije koje: 1) su upisane u sudski registar više od tri godine od prvog dana u godini u kojoj se dodjeljuju sredstva, te koje obavljaju djelatnost od opšteg interesa najmanje godinu dana prije prvog dana u godini u kojoj se dodjeljuju sredstva; 2) nijesu direktno povezane sa političkim partijama, niti su učestvovala u aktivnostima kojima se direktno podržava neka politička partija ili kandidat, ili sakupljaju finansijska sredstva za neku partiju ili kandidata; 3) uredno su ispunile svoje poreske obaveze za prethodnu godinu.

- Da se nevladine organizacije učine odgovornijim i transparentnijim prema javnosti i poreskim organima.

Kakva su iskustva u primjeni mehanizma 1%? U odgovoru na ovo pitanje je od posebnog značaja iskustvo Mađarske, budući da se sistem u Mađarskoj primjenjuje više od deset godina. Na pozitivnoj strani, može se reći da mehanizam 1% predstavlja značajni dodatni izvor finansiranja za nevladine organizacije. Ovo pokazuju sljedeći podaci: 1997. godine je oko 10,000 nevladinih organizacija primilo donaciju od 1%; 1998. godine je broj primalaca donacije uvećan na 11,400 organizacija; 2003. godine je broj primalaca donacije (uključujući i crkve i vjerske zajednice) povećan na 21,957 organizacija koje su ukupno primile oko 45.000.000\$. Oko 1.5 miliona poreskih obveznika - fizičkih lica (1/3 od ukupnog broja poreskih obveznika), iskoristilo je svoje pravo da iz oporezivog dijela ličnog dohotka donira sredstva nevladinim organizacijama. Zanimljivo je da je po ovom osnovu isti iznos (45,000.000\$) "doniran" i u 2006. godini.⁹ Ovi podaci ukazuju na trend izvjesne stabilizacije i predvidivosti u projekciji ovih prihoda.

Uprkos činjenici da je ovaj vid pomoći relativno mali u odnosu na ukupnu direktnu podršku vlade trećem sektoru, on je nesumnjivo značajan jer omogućava dobijanje finansijske podrške i malim organizacijama koje djeluju van velikih centara i nemaju direktne kontakte sa vladom i njenim ministarstvima. Tako je u 1997. godini, 6474 organizacija primilo ova sredstva kao jedini oblik direktne vladine podrške. Osim toga, ovaj mehanizam je doprinio povećanoj transparentnosti i javnoj odgovornosti nevladinih organizacija.

Na drugoj strani, teško je reći da li je sistem doprinio razvoju filantropije (pod kojom se podrazumijeva dobrovoljno davanje sopstvene imovine u opšte korisne svrhe), jer donator u ovom mehanizmu daje budžetska, a ne lična sredstva. Isto tako, sistem karakterišu veliki transakcioni troškovi. Pored toga, sistem nepovoljno utiče na projekciju državnog budžeta. Ne može se reći ni da li je mehanizam u značajnoj mjeri pomogao malim organizacijama koje djeluju u lokalnim zajednicama. Ispostavilo se da su velike organizacije koje imaju iskustva u vođenju javnih kampanja najveći korisnici sredstava po osnovu ovog mehanizma. Takođe, u 1997. godini, između 300 i 400 organizacija je primilo više od 1 milion forinti (oko 4.50\$0). Najveći pojedinačni primalac je bila fondacija za preventivno liječenje raka kod djece koja je primila više od 100 miliona forinti (oko 450,000\$). Konačno, u pojedinim zemljama, na primjer u Slovačkoj i Litvaniji, vlada je iskoristila uvođenje ovog sistema za ukidanje poreskih povlastica za davanja u opšte korisne svrhe. Ovaj trend je posebno zabrinjavajući imajući u vidu da su donacije po osnovu poreskih povlastica (u zemljama sa progresivnim poreskim sistemom za davanja) potencijalno ili stvarno daleko veći izvor prihoda za nevladine organizacije od režima 1%.

⁹ Kada je riječ o tipu nevladinih organizacija, najviše primalaca je iz redova fondacija.

10. Ključne prepreke u razvoju DOP-a u Crnoj Gori

- Definicija djelatnosti za opšte dobro u Zakonu o porezu na dobit je restriktivno postavljena i čitav niz djelatnosti, koje se takođe smatraju djelatnostima za opšte dobro (ljudska prava, zaštita potrošača, borba protiv korupcije, održivi razvoj, izgradnja pravne države, borba protiv diskriminacije) u Zakonu se ne smatraju djelatnostima za opšte dobro.
- Veliki broj preduzetnika nije zadovoljan poreskim olakšicama jer one nemaju stvarni efekat. Potrebni su dodatni stimulansi za privredni sektor. Dodatni problem je i u tome što država oporezuje humanitarne akcije (npr. za humanitarne akcije putem slanja SMS-a obračunava se PDV). Ukidanjem poreza za takve akcije država bi pokazala odgovornost.
- U većini kompanija ne postoje precizno i formalno definisana politika i proces donošenja odluka o davanjima (npr. u vidu pravilnika), već samo generalne smjernice ili čak ni to.
- Veliki broj kompanija nema saradnju sa nevladinim organizacijama. Dok je manji broj kompanija zainteresovan za saradnju sa NVO sektorom u budućnosti ukoliko će to doprinijeti razvoju zajednice, ostale kompanije iz ove humanitarno neaktivne grupe ili nijesu uopšte zainteresovane ili pak traže neku korist za firmu. Iz toga možemo izvući zaključak da je ovim firmama nevažno da u javnosti budu percipirane kao socijalno odgovorna preduzeća.
- Razlozi zbog kojih preduzeća ne ostvaruju davanja su nedostatak novca, nepovjerenje u podnosiocima zahtjeva, kao i nedostatak takvih zahtjeva.
- Nedostatak javne promocije firmi koje daju donacije i nagrađivanja firmi koje najviše doniraju.
- Nedostaju dobro pripremljeni seminari i radionice za predstavnike privrednog i civilnog sektora čiji bi cilj bio bolje upoznavanje i razumijevanje aktivnosti u razvoju filantropije.
- Nedostatak znanja menadžera koji rade u NVO u prikupljanju sredstava i pravom načinu pristupa preduzećima.
- Neadekvatna zakonska regulativa kojom se uređuje pitanje imovine opština.
- Nedovoljno transparentan rad nevladinih organizacija i njihovih aktivnosti. Veliki broj NVO nema definisanu politiku o donacijama.
- Građani vrlo malo znaju o mogućnostima i povlasticama davanja u dobrotvorne svrhe. Tako se u okviru preporuka mora razmišljati i o stvaranju ukupnog podsticajnog okvira za razvoj filantropije, a ne samo o poreskim povlasticama. Potrebno je promovirati filantropiju i kroz druge sisteme, npr. obrazovne, medijske, itd.

- Jedan od uzroka smanjene humanitarne aktivnosti građana Crne Gore je i njihovo nepovjerenje u dobrotvorne akcije. Građanima je potrebna povratna informacija o njihovim davanjima. Poreska uprava je institucija koja bi mogla da nadzire ove humanitarne akcije, da šalje izvještaje o tome i to javno predstavlja.
- Takođe, jedna od prepreka je što Zakon o ekonomsko-socijalnom savjetu nije počeo da se primjenjuje u punom obimu.
- Nedostatak konstantne razmjene informacija među sektorima.

11. Preporuke za dalji razvoj DOP-a u Crnoj Gori

1. Proširiti definiciju djelatnosti od javnog interesa u Zakonu o porezu na dobit

Za razvoj DOP-a u Crnoj Gori, nužne su odgovarajuće izmjene u Zakonu o porezu na dobit pravnih lica ("Službeni list RCG", br. 65/01 i 80/04). Naime, definicija djelatnosti za opšte dobro (u javnom interesu) u Zakonu - djelatnosti za koje su predviđene poreske olakšice u iznosu do 3% od ostvarenog prihoda pravnog lica - poreskog obveznika, je o postavljenarestriktivn. Ona obuhvata izdatke za zdravstvene, obrazovne, naučne, vjerske, kulturne, sportske i humanitarne svrhe, kao i za zaštitu životne sredine. Saglasno tome, čitav niz djelatnosti, koje se takođe smatraju djelatnostima za opšte dobro (ljudska prava, zaštita potrošača, borba protiv korupcije, održivi razvoj, izgradnja pravne države, borba protiv diskriminacije) u Zakonu se ne smatraju djelatnostima za opšte dobro. Time se poreskim organima daju neopravdano velika diskreciona ovlaštenja da li će davanja u neke od navedenih djelatnosti podvesti pod jednu od širih oblasti koje se smatraju djelovanjem za opšte dobro (kultura, humanitarna djelatnost, socijalna zaštita, itd) - ili će restriktivnim čitanjem zakona odbiti da priznaju poreske olakšice za davanja u ove svrhe. Stoga su nužne odgovarajuće izmjene Zakona. Primjera radi, u mađarskom Zakonu o organizacijama koje djeluju za opšte dobro navodi se preko dvadeset djelatnosti za opšte dobro. Pored toga, uvažavajući činjenicu da niti jedna lista djelatnosti za opšte dobro ne može biti kompletna, Zakon ostavlja mogućnost da se i druge djelatnosti, koje nijesu izričito navedene u Zakonu, kvalifikuju kao djelatnosti za opšte dobro.

2. Razmotriti mogućnost daljih poreskih olakšica za davanja u opšte korisne svrhe

Potrebno je razmotriti mogućnost da se u Zakonu o porezu na dobit pravnih lica omoguće dodatne poreske povlastice za davanja pravnih lica u opšte korisne svrhe. To je moguće urediti na dva načina:

1) Povećanjem cenzusa od 3% za davanja u opšte korisne svrhe, što bi bilo u skladu sa dobrom uporednom praksom. Tako su donacije pravnog lica u Holandiji oslobođenje od

poreza do 10% od ukupnog prihoda, a u Mađarskoj do 20% od ukupnog prihoda;

2) Mogućnost da Ministarstvo finansija u Vladi Crne Gore odobri dodatne poreske olakšice za davanja za programe od javnog značaja (u opšte korisne svrhe) koje uživaju podršku, ili se realizuju u saradnji sa resornim ministarstvom. Ovakva mogućnost predviđena je Zakonom o porezu na dobit Republike Hrvatske. Svakako, prva mogućnost (opšte povećanje procentualnog cenzusa za davanja) svakako bi podsticajnije djelovala na razvoj DOP-a.

3. Razmotriti mogućnost da preduzeće donira u opšte korisne svrhe 2% od razrezanog poreza na dobit

Ukoliko nema spremnosti Vlade da poveća postojeće poreske olakšice, alternativno treba razmotriti mogućnost uvođenja tzv. poreza od 2%. Ovaj je model je usvojen u Slovačkoj i omogućava pravnom licu da 2% od razrezanog poreza na dobit donira u opšte korisne svrhe. Uvođenje sistema 2% može se opravdati sljedećim doktriniranim razlozima:

- Mogućnost da pravna lica direktno odlučuju o tome kako se koriste budžetska sredstva (decentralizacija sistema budžetskog odlučivanja);
- Mogućnost da pravna lica doprinesu opštem dobru, odnosno razvoju DOP-a, bez prouzrokovanja dodatnih troškova za njihove prihode;
- Da se javnost zainteresuje i bliže upozna sa radom nevladinih organizacija;
- Da se omogući dodatni izvor finansiranja nevladinih organizacija, posebno onih koje djeluju u manjim zajednicama i kojima je teže da dođu do prihoda;
- Da se nevladine organizacije učine odgovornijim i transparentnijim prema javnosti i poreskim organima.

4. Podstaci proaktivni pristup NVO prema privrednim subjektima.

Smanjenje stranih donacija za nevladin sektor u Crnoj Gori predstavlja izazov i šansu za nevladine organizacije. Između ostalog, ovaj negativni trend (trend opadanja strane pomoći) zahtijeva od NVO još aktivniji pristup u četiri bitna segmenta:

- a) definisanje svojih programa tako da oni doista korespondiraju sa prepoznatim društvenim potrebama;
- b) prezentaciji ovih programa privrednim subjektima - potencijalnim donatorima
- c) analizi profila privrednih subjekata - potencijalnih donatora i razumijevanja kako se

korporativna filosofija ovih subjekata može reflektovati u programe NVO

d) prezentaciju svojih programa privrednim subjektima - potencijalnim donatorima na organizovan način;

5. Podstaći transparentnost rada NVO

U cilju promovisanja rada i finansijske podrške NVO u javnosti, neophodno je stalno usavršavanje samoregulacionih mehanizama za odgovorno i transparentno poslovanje NVO. U tom smislu, posebno je nužno dalje raditi na popularizaciji Kodeksa ponašanja NVO - kako među NVO, tako i među potencijalnim donatorima - i njegovoj odgovarajućoj primjeni.

6. Obučiti članove menadžmenta NVO-a o izradi godišnjih planova aktivnosti i načinima prikupljanja sredstava iz privrednog sektora

Potrebno je uložiti više napora u osposobljavanju menadžmenta nevladinih organizacija i drugih neprofitnih organizacija o načinima prikupljanja sredstava iz privrednog sektora. To se može uraditi organizovanjem seminara i izradom vodiča o tome gdje i kako pronaći donatore, kako ih animirati da podrže programe nevladinih organizacija, kako tražiti novac i kako obezbijediti da nevladine organizacije i potencijalni donatori održe svoja obećanja.

7. Podstaći aktivniji odnos preduzeća prema dobrotvornim davanjima

Aktivniji odnos preduzeća prema dobrotvornim davanjima podrazumijeva edukaciju menadžmenta preduzeća, podsticanje korporativnog volonterizma (dobrovoljni rad zapošljenih u privrednim subjektima koji su stimulisani od strane poslodavca da određeni vremenski period posvete volonterskom radu u onim oblastima u kojima mogu dati svoj doprinos razvoju društva), izradu jednogodišnjih planova davanja i dr.

Edukacija menadžmenta preduzeća bi trebala da obuhvati organizovanje seminara, treninga i izradu vodiča o zakonskim i drugim mogućnostima i obavezama privrednih društava u vezi sa DOP-om. Prethodno prikazana istraživanja koja smo sproveli u privrednom sektoru pokazala su da je jedna od prepreka razvitka filantropije nepostojanje precizno i formalno definisane politike i procesa donošenja odluka o davanjima u dobrotvorne svrhe. Iz tog razloga bi bilo poželjno da preduzeća izrađuju jednogodišnje planove davanja. Tako bi organizacije civilnog društva, u skladu sa svojim programskim ciljevima, znale kada i kojim preduzećima da se obrate sa zahtjevima za doniranjem finansijskih, materijalnih sredstava ili dobrovoljnog rada njihovih zapošljenih (korporativni volonterizam).

Doniranje dobrovoljnog rada svojih zapošljenih, odnosno korporativni volonterizam, je globalni trend društveno odgovornih kompanija koji treba razvijati i u Crnoj Gori. Programi kroz koje zapošljeni volontiraju u nevladinim organizacijama korisni su ne samo

za društvo, nego i za kompanije. Brojna istraživanja pokazuju da volontiranje diže moral zapošljenih i jača imidž kompanije u zajednici.

8. Razmotriti učešće NVO u tripartitnoj komisiji pri Ekonomsko-socijalnom savjetu i osnivanje Savjeta donatora iz privrednog sektora

U vezi sa prethodnim zaključkom, nužno je uspostavljanje stalnog dijaloga i čvršćih institucionalnih veza između neprofitnog i privatnog sektora i Vlade. Time se omogućava identifikovanje i realizacija programa koji su širem društvenom interesu. To se može postići na dva načina:

- 1) učešćem NVO u tripartitnoj komisiji, odnosno u (novom) Ekonomsko-socijalnom savjetu;
- 2) osnivanjem Savjeta donatora kojeg formiraju privredni subjekti.

Kada je riječ o prvom prijedlogu, Zakon o Ekonomsko-socijalnom savjetu, predviđa da Savjet može u svom radu angažovati i stručnjake iz zemlje i inostranstva, kao i predstavnike domaćih ili stranih institucija i organizacija civilnog sektora koji nemaju pravo odlučivanja u Savjetu (član 8. Zakona). Iako razvoj DOP-a nije po sebi cilj Savjeta, Zakon ostavlja dovoljno prostora da se Pravilnikom o radu Savjeta predvidi osnivanje radnog tijela koje bi se bavilo razvojem DOP-a - u oblastima koja su od značaja za ostvarivanje ciljeva Savjeta (na primjer, socijalno preduzetništvo, programi obuke i prekvalifikacije, ravnomjerni regionalni razvoj, podizanje standarda zaštite na radu, itd), a u koji bi bili uključeni i predstavnici NVO. Ovaj institucionalni mehanizam se čini posebno pogodnim za uspostavljanje čvršćih veza sa Vladom i privatnim sektorom u vezi sa razvojem DOP-a (ili jednog dijela), imajući u vidu da se osnivanje Savjeta planira kako na nivou države, tako i na nivou jedne ili više opština.

Osim učešća NVO u Ekonomsko-socijalnom savjetu, treba razmotriti i mogućnost osnivanja Savjeta donatora (formiranog od privrednih subjekata), koji bi se bavio razvojem i podsticajem DOP-a u Crnoj Gori. Ovo se može uraditi na više načina:

- a) animiranjem domaći i stranih udruženja poslodavaca i komora, odnosno njihovih predstavništava koja djeluju na teritoriji Crne Gore;
- b) osnivanjem radnog tijela pri Savjetu stranih investitora, u koje bi ušli i predstavnici NVO, posebno onih koji se bave onim pitanjima koja su od posebnog značaja za poslovanje stranih investitora (na primjer, borba protiv korupcije, razvoj pravne države, obrazovanje sudija, itd);
- c) osnivanjem Savjeta donatora koji bi uključio domaće i strane investitore, ali i velike strane (vladine i privatne) donatore. Iskustvo drugih zemalja (na primjer, Mađarske) pokazuje da su upravo strani investitori (strana trgovačka društva, predstavništva stranih privrednih komora, itd.) igrali odlučujuću ulogu u razvoju DOP-a u zemljama centralne i istočne Evrope.

9. Donijeti zakonske propise kojima se uređuje pitanje imovine lokalnih samouprava

Prihodi od imovine i imovinskih prava će se vjerovatno na pravi način početi ubirati onda kada budu donijeti propisi kojim bi se na jasan i nedvosmislen način izdefinisala imovina lokalne samouprave, odnosno utvrdila imovinska prava i ovlašćenja lokalnih zajednica na državnoj imovini.

10. Podsticati osnivanja korporativnih fondacija

Jedna od mogućnosti razvoja DOP-a koja je veoma malo iskorišćena u Crnoj Gori - uprkos povoljnom pravnom okruženju - jeste osnivanje fondacija od strane privrednih subjekata. Ovaj oblik korporativne filantropije pogodan je zato što na trajniji način omogućava ostvarivanje filantropskih programa i aktivnosti privrednih subjekata. Osim toga, on omogućava fondaciji da (osim od osnivača) sredstva za svoje programe i aktivnosti pribavlja od drugih privatnih i stranih donatora i na druge pravno dozvoljene načine, a time diverzifikuje svoj finansijski portfolio. Ovim se otvara mogućnost da fondacija nastavi sa djelovanjem, čak i ako njen osnivač iz bilo kojeg razloga odluči da više ne posluje u Crnoj Gori. Na drugoj strani, osnivanje korporativnih fondacija ne samo što može biti od koristi za osnivača - privredne subjekte (smanjenje transakcionih troškova vezanih za davanje donacije, budući da se zahtjevi za finansiranje programa obrađuju preko fondacije, na osnovu uspostavljenih procedura i u predvidljivim ciklusima), već može dati značajan doprinos razvoju legata (zakladništva) u Crnoj Gori, transparentnom radu NVO sektora i podizanju njegove konkurentnosti na socijalnom tržištu. Ovo stoga što privredni subjekti - osnivači fondacije, svoje procedure i način poslovnog upravljanja na određeni način transponiraju i na rad svojih fondacija.

11. Povećati ulogu medija u promovisanju korporativne filantropije

Uloga DOP-a u savremenom svijetu i potencijalna društvena korist od razvoja ovog oblika dobrovoljnog davanja u Crnoj Gori malo je poznata u javnosti. Zbog toga je nužno kontinuirano obrazovanje crnogorske javnosti po ovom pitanju (NVO, potencijalnih donatora i Vlade). U tom smislu, od posebnog značaja je uloga medija (kako pisanih tako i elektronskih) u isticanju primjera dobre prakse DOP-a - kao i u davanju medijske podrške programima i akcijama koji se finansiraju od privrednih subjekata, u saradnji sa NVO i drugim socijalnim partnerima.

12. Kreirati bazu podataka DOP-a

Za razvoj DOP-a, nužno je i uspostavljanje jedinstvene baze podataka o programima DOP-a u Crnoj Gori, inicijativama u ovoj oblasti, o zainteresovanim za filantropska davanja i primanja, kao i o drugim relevantnim informacijama.

Budi prepoznat kao filantrop, doniraj svoje vrijeme, vještine ili novac za zajednički napredak i razvoj društva.

12. Profil organizacije

Centar za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO) je neprofitna, nevladina organizacija osnovana i registrovana u septembru 1999. g. Naša vizija je Crna Gora kao demokratsko i građansko društvo, razvijene vladavine prava, društvo aktivnih građana u kojem nevladine organizacije igraju važnu ulogu u pitanjima društvenog razvoja.

Misija CRNVO-a je da pruži podršku razvoju nevladinih organizacija u Crnoj Gori i doprinese stvaranju adekvatnog okvira za učešće građana i nevladinih organizacija u pitanjima javne politike i razvoju civilnog društva. Naši ključni ciljevi su da:

- izgradimo kapacitete nevladinih organizacija;
- poboljšamo saradnju između državne uprave/lokalne samouprave, nevladinog sektora i privrede;
- povećamo razumijevanje uloge i značaja nevladinih organizacija u društvu;
- doprinesemo razvoju demokratije, ljudskih prava i vladavine zakona.

Vrijednosti koje poštujemo u svom radu su: kvalitet, timski rad, stalno učenje, transparentnost.

Korisnici Centra su nevladine organizacije, građani, mediji, donatori, lokalna samouprava, državna uprava i privredni subjekti.

Programi

- PROGRAM JAVNIH POLITIKA - Cilj programa je da doprinese povećanju transparentnosti rada javnih institucija i pruži argumentaciju za učešće građana i organizacija civilnog društva u procesima razvoja javnih politika. Poseban fokus je na javnim politikama i praksi odnosa Vlade, Parlamenta i lokalnih samouprava sa nevladinim organizacijama i građanskoj kontroli rada javnih institucija.
- PROGRAM OBUKE I KONSULTACIJA - Cilj programa je da kroz različite forme treninga, obuke, konsultacija, spoljne nezavisne evaluacije i monitoringa podigne kapacitete organizacija i institucija iz različitih sektora.
- PROGRAM PRAVNE POMOĆI - Cilj programa je ohrabrivanje građana na udruživanje, olakšavanje rada organizacija u skladu sa zakonom i mogućnostima za korišćenje novih demokratskih prava, posebno u oblasti informisanja, konsultovanja i građanske participacije. U osnovi, pravna pomoć za nevladine organizacije podrazumijeva pravnu pomoć u osnivanju, registrovanju i funkcionisanju.
- PROGRAM GRAĐANSKOG OBRAZOVANJA - Cilj programa je informisanje i obrazovanje građana i šire javnosti. Program se realizuje kroz školu društvene promjene, školu evropskih integracija i druge neformalne obrazovne programe.
- PROGRAM EVROPSKIH INTEGRACIJA - Cilj programa je da organizacijama civilnog društva omogući adekvatne informacije o Evropskoj uniji i procesu evropskih integraci-

ja i doprinese unapređenju njihovog intenzivnijeg i kompetentnijeg učešća u procesu. Poseban fokus je na konsultacijama i monitoringu procesa, kao i pitanju adekvatnosti i dostupnosti fondova EU za razvoj civilnog društva.

- PROGRAM RAZVOJA FILANTROPIJE - Cilj programa je da unaprijedi privatna davanja u neprofitne svrhe, posebno da doprinese razvoju osmišljenih strategija i pristupa u podršci razvojnim i humanitarnim programima i projektima iz domaćih izvora. Posebna pažnja se posvećuje razvoju društvene odgovornosti preduzeća, individualnim davanjima, promociji poreskih olakšica i drugih mehanizama.
- ISTRAŽIVANJA I ANALIZE - Cilj programa je da kroz istraživanja i analize civilnog društva i povezanih fenomena doprinese razumijevanju stanja i perspektiva društvenog razvoja. Poseban fokus je na istraživanjima: odnosa među organizacijama i institucijama koje pripadaju različitim sektorima; stavova građana; filantropije; solidarnosti; građanske odgovornosti; aktivizma i participacije i drugih relevantnih pitanja.
- INFO (BIBLIO) TEKA - Program ima za cilj da informiše građane i zainteresovane grupe u društvu o nevladinim organizacijama, posebno kroz jedinstvenu bazu podataka aktivnih nevladinih organizacija, web sajt, elektronsku listu sa informacijama za nevladine organizacije, biblioteku sa oko hiljadu naslova.
- PROGRAM IZDAVAČKE DJELATNOSTI - Program ima za cilj da pruži podršku drugim programima i organizacijama kroz autorske publikacije i prevode, informativne i obrazovne sadržaje i magazin civilnog društva - Građanin.

U Centru je stalno angažovano devetoro zapošljenih, dvanaestočlani tim trenera za razvoj nevladinih organizacija, a povremeno i više stručnih saradnika.

Centar ima kancelariju u Podgorici i mrežu regionalnih i lokalnih partnera.

Naši donatori i partneri

- Evropska agencija za rekonstrukciju EAR
- Fondacija Institut za otvoreno društvo - Predstavništvo Crna Gora (FOSI-ROM)
- Nacionalna zadužbina za demokratiju (NED),
- Balkanski Fond za demokratiju (BTD)
- Međunarodni centar Ulof Palme,
- Delegacija Evropske komisije - Beograd
- Britanska Ambasada u Beogradu
- USAID
- Demokratska Komisija Konzulata SAD, Podgorica
- UNICEF
- Program za razvoj Ujedinjenih nacija (UNDP)
- Balkanska fondacija za mlade (BCYF)
- Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OSCE)
- Kanadska agencija za međunarodni razvoj (CIDA)

- Rockefeller Brothers Fund (RBF)
- Charles Stewart Mott Fondacija
- Vestminsterska Fondacija za Demokratiju (WFD)
- Catholic Relief Services (CRS)
- Holandska organizacija za međunarodnu razvojnu saradnju (NOVIB)
- Institut za demokratiju u istočnoj Evropi (IDEE)
- King Baudouin Fondacija

Članstvo u međunarodnim mrežama

- CIVICUS - Globalni savez za građansku participaciju
- ORPHEUS mreža resursnih centara civilnog društva u Evropi
- Balkanska mreža za razvoj civilnog društva

Lista usluga CRNVO-a

- Pravna pomoć u osnivanju, registraciji i funkcionisanju NVO
- Informisanje o nevladinim organizacijama
- Informisanje o donatorima
- Savjeti u pripremi prijedloga projekta
- Publikacija "Građanin"
- Periodične informativne i obrazovne publikacije
- Dnevne vijesti o nevladinim organizacijama
- E-mail lista (mogućnost razmjene informacija)

Obuka/Trening i konsultacije u oblastima:

- Utvrđivanje potreba
- Prikupljanje sredstava
- Pisanje prijedloga projekta
- Strateško planiranje
- Javno zastupanje, lobiranje, izgradnja koalicija
- Upravljanje u nevladinim organizacijama
- Upravljanje projektom
- Monitoring i evaluacija
- Odnosi sa javnošću
- Procjena kapaciteta organizacija i institucija
- Spoljna nezavisna evaluacija programa i projekata
- Sprovođenje participativnih istraživanja (analiza polja dejstva, mapiranje, matriks, fokus grupe, intervjui, uporedna analiza/ analiza u parovima i druge metode i tehnike)
- Metodologija rada trenera (TOT)

Jako građansko društvo se zasniva i crpi svoju snagu od ljudi koji rade zajedno na poboljšanju tog društva

CIP – Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе,
Цетиње

658-056.87(497.16)

RAZVOJ društveno odgovornog poslovanja u
Crnoj Gori / [urednik Robert Markić]. - Podgorica :
Centar za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO),
2007 (Podgorica : Studio Mouse). - 48 str. : graf.
prikazi, tabele ; 23 cm

Tiraž 200.

ISBN 978-86-85579-28-8

а) Друштвено одговорно пословање - Црна Гора
COBISS.CG-ID 12280080

**Centar za razvoj nevladinih organizacija
ul. Dalmatinska 22, Podgorica
tel/fax: 081 264 211, 264 267, 265 435, 265 441
e-mail: crnvo@cg.yu
www.crnvo.cg.yu**